

บทความวิจัย

เรื่อง การศึกษาภาพของคนเวียดนามในสังคมไทยในวรรณกรรมเรื่อง เกี้ยวพาราสีจอก

โดย

นางสาวอภิญญา เสาวแก้ว

รหัสนักศึกษา 05580747

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชื่อบทความวิจัย	การศึกษาภาพของคนเวียดนามในสังคมไทยในวรรณกรรมเรื่อง เกี่ยวบาวนาจอก
ผู้เขียน	นางสาวอภิญา เสาวแก้ว
อาจารย์ที่ปรึกษาบทความวิจัย	อาจารย์ ดร.นันทวัลย์ สุนทรภาระสสิทธิ์
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2561

บทคัดย่อ

บทความวิจัยการศึกษาภาพของคนเวียดนามในสังคมไทยในวรรณกรรมเรื่อง เกี่ยวบาวนาจอก วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพของคนเวียดนามในสังคมไทยที่ปรากฏผ่านวรรณกรรมเรื่อง เกี่ยวบาวนาจอก ของภาณุมาศ ภูมิถาวร โดยศึกษาภูมิหลังด้านประวัติศาสตร์การอพยพเข้ามาในประเทศไทย ภาพสะท้อนคนเวียดนามในสังคมไทย และกลวิธีการเล่าเรื่อง

ผลการศึกษาพบว่า การอพยพเข้าสู่ไทยของชาวเวียดนาม เริ่มตั้งแต่ในสมัยอยุธยาจนถึงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่การอพยพครั้งใหญ่คือ การหนีการปราบปรามของฝรั่งเศสที่ท่าแขกมายังจังหวัดนครพนม เพราะเป็นจุดที่ใกล้และตั้งรกรากในบ้านนาจอก ซึ่งฉากหลังของวรรณกรรม เกี่ยวบาวนาจอก ดังปรากฏในภาพสะท้อนนี้ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาชีพ อาหาร พิธีกรรม ภาษา ตลอดจนการปลูกฝังจิตสำนึกรักชาติของชาวเวียดนาม

การรับรู้ภาพของคนเวียดนามในเกี่ยวบาวนาจอกผ่านมุมมองของคนใน คือ สายตาของลูกหลานชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่ 2 จะเห็นว่า คนเวียดนามสามัคคี ขยัน อดทน และรักประเทศชาติ ซึ่งสอดคล้องกับกลวิธีการเล่าเรื่องที่ถ่ายทอดมุมมองของเด็กชายชาวญวน เป็นการเล่าเรื่องแบบ “ตัวละคร-ผู้บันทึก” สลับกับ “ผู้เล่าเรื่อง-ผู้บันทึก” ส่งผลให้ผู้อ่านมีอารมณ์ร่วมไปกับตัวละคร นอกจากนี้การใช้ตัวละครหลัก เป็นเด็กชายชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่ 2 ที่เกิดและเติบโตในประเทศไทย ยังแสดงให้เห็นความรู้สึกในส่วนของคนเวียดนามอพยพมีต่อแผ่นดินไทย ด้วยความน่าสนใจทำให้วรรณกรรมเรื่องนี้จึงเป็นวรรณกรรมที่สานสัมพันธ์ไทยกับเวียดนาม

คำสำคัญ : เกี่ยวบาวนาจอก, การเล่าเรื่อง, คนเวียดนามอพยพในสังคมไทย, ผู้บันทึก

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่อง การศึกษาภาพของคนเวียดนามในสังคมไทยในวรรณกรรมเรื่อง
เกี้ยวบาวนาจอก เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา 450109 การศึกษาเอกเทศ (INDEPENDENT STUDY)

บทความวิจัยชิ้นนี้สามารถสำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับการกรุณาอย่างสูงจาก
อาจารย์ ดร.นันทวัลย์ สุนทรภาระสภิตย์ อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้
คำปรึกษา ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างยิ่ง จนทำให้
งานวิจัยในครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์อย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ และขอขอบคุณ
ครอบครัว และเพื่อนๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ตลอดจนให้กำลังใจ ซึ่งเป็นแรงผลักดัน
ให้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ หากมีข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาด
ประการใด ข้าพเจ้าก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้

อภิญญา เสาวแก้ว

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ.....	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	ข
สารบัญ.....	ค
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
4.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เวียดนามและคนเวียดนามอพยพ.....	6
4.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรม.....	9
5. ขอบเขตของการวิจัย.....	13
6. ขั้นตอนการศึกษาดำเนินงาน.....	13
7. วิธีดำเนินการวิจัย.....	13
ผลการศึกษา.....	14
อภิปรายผลการศึกษา.....	47
ข้อเสนอแนะ.....	48
บรรณานุกรม.....	48
ประวัติผู้ศึกษา.....	50

การศึกษาภาพของคนเวียดนามในสังคมไทยของวรรณกรรมเรื่อง เกี้ยวพาวนาจอก

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบัน ในหลายประเทศต้องเผชิญกับสถานการณ์วิกฤตผู้อพยพกันอย่างมากราย จำนวนผู้อพยพก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในยุโรป ปัญหานี้ได้สร้างความท้าทายหลายประการแก่บรรดาประเทศในภูมิภาคยุโรป ทั้งนโยบายในการจัดการผู้อพยพที่เข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย การช่วยเหลือในด้านมนุษยธรรมแก่ผู้อพยพ ปัญหาการค้ามนุษย์ ปัญหาภัยต่อความมั่นคงภายในประเทศ (วรรณภา ลีระศิริ, 2559: 42) ซึ่งความพยายามในการแก้ไขปัญหาผู้อพยพนี้ ถือเป็นความท้าทายที่สังคมทั่วโลกจับตามองและให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับประเทศไทยนั้น ในสมัยสงครามอินโดจีนประเทศไทยได้รับผู้อพยพที่หนีภัยการสู้รบและความขัดแย้งทางการเมืองจากประเทศกัมพูชา ลาว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้อพยพจากประเทศเวียดนาม การอพยพย้ายถิ่นเข้ามายังประเทศไทยของชาวเวียดนามนั้น เกิดขึ้นมาแล้วหลายครั้ง ตั้งแต่สมัยอยุธยา จนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ในปี พ.ศ.2488 จังหวัดนครพนมกลายเป็นพื้นที่ปลายทางของผู้อพยพชาวเวียดนามจำนวนมาก เนื่องจากที่ตั้งทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ชายแดนอีสานตอนบน มีพรมแดนติดแม่น้ำโขงกั้นระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นจุดที่ใกล้ ดังนั้น นครพนมจึงเป็นแหล่งที่ชาวเวียดนามสามารถอพยพเข้าสู่ประเทศไทยได้ง่าย อีกทั้งยังเป็นจังหวัดที่พบว่ามีชาวเวียดนามอพยพปรากฏมากที่สุดในช่วงหลังสงครามโลก (ศรีธัญญา สุขวีร์, 2558: 60)

ในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง เกี้ยวพาวนาจอก ของ ภาณุมาศ ภูมิถาวร เป็นวรรณกรรมที่เล่าถึงชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่ 2 ผู้เขียนได้บอกเล่าเรื่องราวผ่านตัวละครสำคัญ ชื่อ เหยียน วัน กวูย ซึ่งเป็นเด็กชายชาวญวน ผู้เกิดและเติบโตในหมู่บ้านนาจอก อ.เมือง จ.นครพนม เขาใช้ชีวิตอยู่กับพ่อพี่สาว พี่ชาย 2 คน และน้องชายอีก 4 คน ส่วนแม่ของเขานั้นได้เสียชีวิตลงแล้ว กวูยจึงทำหน้าที่ดูแลน้องชายทั้ง 4 คน แทนแม่ของเขา ทุกคนต่างช่วยกันทำงานต่างออกไปรับจ้างหารายได้มาเลี้ยงตนและครอบครัว ขณะเดียวกันบรรดาผู้ใหญ่ชาวญวนในหมู่บ้านจะคอยติดตามฟังข่าวเหตุการณ์บ้านเมืองทั้งจากไทยและเวียดนามบ้านเกิด เพื่อสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือแก่กองกำลังกู้ชาติ ส่วนบรรดาเด็กๆต้องแอบเรียนภาษาเวียดนามกันอย่างลับๆ จัดสอนกันเองภายในหมู่บ้าน เพื่อ

ปลุกฝังจิตสำนึกความเป็นเวียดนาม เพื่อไม่ให้ลืมรากเหง้า ลืมบรรพบุรุษของตน

“...นอกจาก 'โรงเรียนไทย' แล้ว ที่หมู่บ้านของกูยยังมีโรงเรียนเวียดนาม คือโรงเรียนที่เปิดสอนทุกวิชาเป็นภาษาเวียดนาม ครูคือคนในหมู่บ้านที่มีความรู้ภาษาเวียดนามแตกฉาน และมีจิตใจเสียสละมากพอสมควร เพราะครูไม่มีเงินเดือน ตอนเย็นหลังเลิกเรียนจากโรงเรียนไทยแล้ว เด็กๆ จะเดินไปเรียนที่บ้านครูวันละหนึ่งชั่วโมง เด็กๆจะเดินไปเรียนกันอย่างเงียบๆ เรียบร้อย จะเอะอะเหมือนไปโรงเรียนไทยไม่ได้ เพราะโรงเรียนเวียดนามเป็นโรงเรียนเถื่อน ผิดกฎหมาย ทางทหารห้ามเปิด "เราจะได้ไม่ลืมภาษาบรรพบุรุษของเราไงละ" ครูมิ่งครูใหญ่โรงเรียนเวียดนามบอกเด็กๆ...”

(เกี้ยวบานาจอก ,2547: 35-36)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า เนื่องจากเด็กๆ ภายใต้อาณัติของนาจอกนั้น เป็นชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่ 2 ที่เกิดและเติบโตในแผ่นดินไทย ส่วนพ่อแม่เป็นชาวเวียดนามที่ข้ามโขงมาจากเวียดนาม ดังนั้น บรรดาผู้ใหญ่ในหมู่บ้านได้สังเกตเห็นแล้วว่า การจัดกระบวนการปลุกฝังจิตสำนึกความเป็นเวียดนามอย่างเข้มข้นให้กับลูกหลานเวียดนามรุ่นที่ 2 นั้น มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อไม่ให้ลูกหลานเวียดนามรุ่นที่ 2 ลืมรากเหง้าและบรรพบุรุษของตน อย่างไรก็ตามการดำเนินการทุกอย่างต้องเป็นไปอย่างลับๆเพื่อไม่ให้ทางการไทยรู้

"...จึเลียน ถนนเข้าหมู่บ้านมีป้อมทหารอยู่สองทางเลย" กุยเล่า "พี่ได้ยินจากแม่ค้าผักเหมือนกัน แล้วเค้าว่าอะไรไหมเวลาเข้าออก" "ไม่ถึงกับว่าหอรอก แค่จืดชื้อไว้ ถามว่าไปไหน เมื่อไหร่กลับ อะไอย่างนี้แหละ" "โล่งใจไปที คงไม่มีอะไรหอรอก เขาก็มาตั้งค่ายอย่างนั้นแหละ นาจอกมันหมู่บ้านตั้งนี้ ทางทหารเขาว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์ เพราะลุงโฮเคยมาอยู่นั้นแหละ จึงกลายเป็นที่สนใจของทางการ"

"แล้วเมื่อไหร่ทหารจะออกไปละ"

"ไม่รู้เหมือนกัน จนกว่าจะแน่ใจว่าคนนาจอกไม่ได้มีพิชมีภัยอย่างที่เขากลัวละมัง" เลียนพูดอย่างตรงตรง กุยรู้สึกว่ามีพี่สาวเป็นผู้ใหญ่ขึ้นอีกมาก หลังจากมีครอบครัวแล้ว หน้าตาก็แจ่มใส ไม่หงุดหงิดเหมือนแต่ก่อน

"แต่ก็อย่าวางใจ อย่าพูดอย่าทำอะไรให้เขารู้สึกว่าเราเป็นญวนที่ไว้ใจไม่ได้ละ"

"เช่นอะไรละ"

"ก็เช่นแอบเรียนภาษาเวียดนามในโรงเรียน ฟังวิทยุฮานอยไป..."

(เกี้ยวบาวนาจอก ,2547: 156-157)

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ท่ามกลางความกดดันทางการเมือง ที่รัฐไทยเห็นว่าชาวเวียดนามอพยพเป็นคอมมิวนิสต์ และเป็นพวกที่มีความรู้สึกรักชาตินิยมเวียดนามอย่างรุนแรงจนมีการเคลื่อนไหวที่เป็นอันตรายต่อรัฐไทย ชาวเวียดนามอพยพจึงจำเป็นต้องเกาะกลุ่มกันเพื่อความอยู่รอด ทำให้มีการเน้น "ความเป็นเวียดนาม" อย่างเข้มข้น เช่น ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ทั้งเครือญาติทางสายเลือด เครือญาติทางการแต่งงาน และเครือญาติเสมือน อีกทั้งมีการใช้ภาษาเวียดนามในการสื่อสาร การใช้ขนบทำเนียมประเพณีต่างๆ แบบเวียดนามที่ช่วยเสริมความเข้มแข็งให้แก่เครือญาติ และชุมชนของชาวเวียดนามอพยพ ทำให้สามารถพึ่งพากันในเรื่องต่างๆ ได้ โดยที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะปรากฏเฉพาะเวลาอยู่ในกลุ่มของตนเท่านั้น เมื่ออยู่นอกกลุ่มหรืออยู่ในสังคมที่มีคนกลุ่มอื่น ชาวเวียดนามอพยพจะไม่แสดง "ความเป็นเวียดนาม" ออกมา (จตุพร ดอนโสม:2551,120-121)

นอกจากประเด็นการปลูกฝังความเป็นเวียดนามให้แก่ลูกหลานเวียดนามรุ่นที่ 2 แล้ว นักเขียนชาวไทยอย่าง ภาณุมาศ ภูมิถาวร ยังได้ถ่ายทอดเรื่องราวของความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับคนเวียดนาม โดยนำเสนอให้มีความรัก ความสามัคคีกลมเกลียว และช่วยเหลือเกื้อกูลกันตลอดมา ดังเช่น การผูกเสี่ยวระหว่างคนไทยกับคนเวียดนาม

"...ใกล้เที่ยง บ้านของกูยได้ต้อนรับอาคันตุกะหลายคน เป็นไทยมาจากหมู่บ้านใกล้เคียง พวกเขาได้รับเชิญมากินเลี้ยงเนื่องในเทศกาลตรุษจีนทุกปี พวกเขาคือเพื่อนร่วมสาบาน ผูกเสี่ยวเป็นเกลอกับคนในครอบครัวของกูย ส่วนใหญ่รู้จักกันเพราะคนญวนเอาผัก เอาเสื้อผ้าไปแลกข้าวในหมู่บ้านคนไทย ขอบนิสัยใจคอก็ผูกเสี่ยวเป็นเกลอกัน รักใคร่กลมเกลียวกัน ครอบครัวคนญวนมีเสี่ยวร่วมสาบานทุกคน แม้แต่เด็กๆ..."คนญวนเป็นหนี้บุญคุณคนไทย เขาเป็นผู้มีพระคุณของเรา" สูงบอกกูย เมื่อช่วยกันเตรียมข้าวปลาอาหารไว้เลี้ยงเสี่ยวของทุกคนที่จะมาในวันนี้ "พวกพ่ออพยพข้ามโขงมา มีแต่เสื้อผ้าขาดคาตัวมาก็ว่าได้ ไม่ได้เสื่อผืนหมอนใบเหมือนคนจีนที่ลงเรือสำเภามา" สูงเล่า "คนไทยให้ข้าวพวกบาบิกันใช้ไหม" กูยถาม "ให้ข้าวกิน ให้อนุได้ถุ่นไปปลางๆ จนกว่าจะหาที่ได้ เขาเองก็จน แต่ยังมีน้ำใจเอื้ออารี บางครอบครัวแสนยากจนแทบไม่มีถ้วยชามยังแบ่งให้เรา พ่อเองก็เกรงใจ ก็เลยขอกะลาเขามาต่างถ้วยชาม" สูงย้อนคิดถึงวันเก่าๆ ที่ยังฝังใจ "จำวันนะ ต้องตอบแทนบุญคุณคนไทย อย่างทรยศต่อแผ่นดินไทยที่ให้ข้าวให้น้ำแก่เรา..."

(เกี้ยวบาวนาจอก ,2547:104-105)

ตั้งเนื้อความข้างต้น ผู้เขียนต้องการอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนเวียดนามอพยพกับคนไทย จากการที่คนท้องถิ่นนครพนมช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย อาหาร การจ้างงาน ต่อชาวเวียดนามอพยพ ทำให้คนท้องถิ่นและชาวเวียดนามอพยพมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน การเห็นอกเห็นใจและอยู่ในชุมชนเดียวกันยังทำให้คนท้องถิ่นนครพนมและคนเวียดนามอพยพบางครอบครัวรักใคร่กันจนทำพิธี "ผูกเสี่ยว" ระหว่างกัน (ศรีธัญญา สุขศรี, 2558:110) และยังแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูของชาวเวียดนามที่มีต่อคนไทย และยังสอนลูกหลานของตนให้รู้จักกตัญญูต่อผู้ที่มีบุญคุณด้วย ทำให้เห็นว่าวรรณกรรมกับสังคมเป็นเรื่องที่ไม่อาจปฏิเสธได้ ทั้งนี้เพราะนักเขียนคนเดียวเปรียบเสมือนคนสามคน คือเป็นนักประพันธ์ เป็นหน่วยหนึ่งของคนรุ่นนั้น และเป็นพลเมืองของสังคม นักเขียนจึงยากที่จะหลีกเลี่ยงอิทธิพลของสังคมในยุคสมัยของตนได้ (วิทย์ ศิวะศิริยานนท์, 2514:185) นักวิจารณ์บางคนจึงกล่าวว่า "วรรณกรรมเป็นคั่นฉ่องแห่งยุคสมัย" เนื่องจากเป็นภาพถ่ายชีวิตของยุคสมัยนั่นเอง ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมมี 3 ลักษณะดังนี้ คือ 1. วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม 2. สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียน 3. วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2542:4)

สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าวรรณกรรมเรื่อง เกี่ยววาวนาจอก เขียนโดย ภาณุมาศ ภูมิถาวร เป็นวรรณกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมที่เห็นได้อย่างชัดเจน มี 2 ลักษณะ โดยลักษณะแรกการที่ผู้เขียนเลือกนำเสนอประเด็นนี้ เนื่องด้วยผู้เขียนมีความตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้อ่านที่มีต่อคนเวียดนามอพยพที่เป็นคนชายขอบ ให้ผู้อ่านมองภาพของคนเวียดนามในแง่มุมที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับวรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม มักจะสะท้อนความปรารถนาที่อยากปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2542:4) โดยวรรณกรรมเรื่องนี้ตั้งขึ้นจากข้อเท็จจริงที่อัดแน่นอยู่ในใจของผู้เขียน ที่ผู้เขียนต้องการเปลี่ยนแปลงภาพจำของคนไทยที่มีต่อคนเวียดนามในแง่ที่ดียิ่งขึ้น ในมุมมองของคนเวียดนามที่รักแผ่นดินไทย เนื่องด้วยภูมิหลังของภาณุมาศ ภูมิถาวร นั้น เป็นคนจังหวัดสุโขทัย เรียนจบชั้นประถมปลายที่บ้านเกิด แล้วมาเรียนต่อที่โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี จังหวัดพิษณุโลก ตั้งแต่ชั้น ม.ศ. 1- ม.ศ. 5 จากนั้นเข้าเรียนต่อที่วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม เอกภาษาไทย แต่ไม่ทันจบก็เกิดกรณี "6 ตุลา" จึงเข้าป่าในปี 2519 ออกจากป่าในปี 2524 หลังจากนั้นไม่นานผู้เขียนก็ได้แต่งงาน

นอกจากเกี่ยววาวนาจอกแล้ว ภาณุมาศได้เขียนหนังสืออีกเรื่อง คือ "นักเรียนไทยในเมืองเวียดนาม" กล่าวถึง "ฮานู" เด็กสาวชาวไทยที่ไปเรียนภาษาในประเทศเวียดนามเป็นเวลา 10 เดือน แม้จะเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ แต่ทำให้เธอได้สัมผัสความเป็นเวียดนามของจริง เล่าเรื่องผ่านรูปแบบการเขียนจดหมายและอีเมลถึงคนในครอบครัว บอกเล่าความเป็นเวียดนามอย่างครบรส ทั้งประเพณี

วัฒนธรรม สถานที่ท่องเที่ยว และวิถีชีวิต ซึ่งเด็กสาวชาวไทยแท้จริง คือ ลูกสาวของผู้เขียนเอง ที่ได้เดินทางไปเรียนหนังสือที่เวียดนามราว 10 เดือน เพื่อเรียนภาษาเวียดนาม อีกทั้งเหมือนเป็นการได้กลับไปเยี่ยมเยียนถิ่นเกิดของปู่กับย่าของตัวลูกสาวผู้เขียนด้วย เนื่องด้วยปู่ย่าของลูกสาวผู้เขียนเป็นชาวเวียดนามที่อพยพมาตั้งรกรากในเมืองไทย เมื่อพิจารณาแล้วจึงเป็นไปได้ที่สามีของผู้เขียนนั้นเป็นชาวเวียดนามอพยพในรุ่นที่ 2 นั้นหมายความว่าผู้เขียนได้อ้างอิงตัวละครมาจากคนใกล้ตัว ทั้งจากสามีและลูกสาว และนำเรื่องราวดังกล่าวมาถ่ายทอดผ่านประสบการณ์ของผู้เขียนเอง ดังนั้นกล่าวได้ว่าวรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนสังคม กล่าวคือการสะท้อนสังคม เป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรมจึงมีความจริงของสังคมสอดแทรกอยู่ ดังที่ปรากฏออกมาผ่านวรรณกรรมเรื่อง เกี้ยวบาวนาจอก

ส่วนลักษณะที่สอง วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม เนื่องด้วยผู้เขียนใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องมือให้มีส่วนช่วยเสริมความรักความผูกพันระหว่างคนไทยกับคนเวียดนาม วรรณกรรมมีส่วนในการสร้างมิตรภาพอันดีระหว่างสองประเทศและความเข้าใจอันดีต่อกัน ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมในลักษณะที่สองนี้จึงแตกต่างจากลักษณะแรก ด้วยลักษณะที่สองสร้างขึ้นเพื่อต้องการโน้มน้าวจิตใจของผู้อ่าน ซึ่งเป็นไปได้ ทั้งในด้านอิทธิพลภายนอก เช่น การกระทำตามอย่างในวรรณกรรม และอิทธิพลภายในคือ อิทธิพลทางความคิด การสร้างค่านิยม รวมทั้งความรู้สึกนึกคิด แต่ลักษณะแรกนั้นต้องการสะท้อนสังคมทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ด้านรูปธรรมหมายถึง เหตุการณ์โดยทั่วไปที่เกิดขึ้นในสังคม ส่วนด้านนามธรรม หมายถึง ค่านิยมในชีวิตจิตใจของคนในสังคม ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียน (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2542: 6-12)

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษาวรรณกรรมเรื่อง “เกี้ยวบาวนาจอก” ประพันธ์โดย ภาณุมาศ ภูมิถาวร โดยวรรณกรรมเรื่องนี้ได้เข้ารอบการประกวดรางวัลซีไรต์ประจำปี 2549 ด้วยความน่าสนใจนี้ทำให้วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นเสมือนภาพฉายให้เห็นถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในช่วงยุคนั้น สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับคนเวียดนาม และภาพของคนเวียดนามในสังคมไทยที่ปรากฏผ่านวรรณกรรมเรื่อง "เกี้ยวบาวนาจอก"

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาภาพของคนเวียดนามในสังคมไทย ที่ปรากฏผ่านวรรณกรรม เรื่อง “ เกี้ยวบาวนาจอก ” ของ ภาณุมาศ ภูมิถาวร

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 3.1 ทำให้เรารู้ถึงความสำคัญของวรรณกรรมกับสังคม

3.2 ทำให้เรียนรู้ถึงมุมมองของคนชายขอบที่ปรากฏผ่านวรรณกรรมเยาวชน

3.2 ทำให้เห็นภาพของคนเวียดนามในสังคมไทย

4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง เกี้ยวบาวนาจอก ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วรรณกรรม ประกอบด้วย 1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เวียดนามและคนเวียดนามอพยพ 2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรม ดังนี้

4.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เวียดนามและคนเวียดนามอพยพ

ศริญญา สุขศรี (2558) ได้เขียนหนังสือชาวเวียดนามอพยพ: นายทุนยุค"ไทยใหม่"และการกลายเป็นชนชั้นนำเมืองชายแดน ไว้ว่า เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงในช่วงปี พ.ศ. 2488 ประเทศญี่ปุ่นเป็นฝ่ายพ่ายสงครามแก่ประเทศสัมพันธมิตรจึงพยายามกลับมาใช้อำนาจเหนือเวียดนามอีกครั้ง และทำการกวาดล้างผู้คนที่ต่อต้านการสู้รบอย่างรุนแรงระหว่างชาวเวียดนามกับฝรั่งเศส ทำให้เกิดสงครามที่ทารุณโหดร้ายที่สุดในประวัติศาสตร์อีกครั้งหนึ่ง อันเป็นสาเหตุสำคัญที่นำมาสู่การอพยพหนีตายครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เวียดนาม ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดนครพนม ทำให้จังหวัดนี้มีชาวเวียดนามอพยพจำนวนมากที่สุด ด้วยความใกล้เคียงของจังหวัดนครพนมนี้ต่อชายแดนเวียดนามทำให้เป็นแหล่งที่ชาวเวียดนามเหนืออพยพเข้าสู่ประเทศไทยได้ง่ายและมีชาวเวียดนามอพยพปรากฏในช่วงหลังสงครามโลกมากที่สุด จังหวัดนครพนมเป็นพื้นที่ชายแดนอีสานตอนบน มีพรมแดนติดแม่น้ำโขงซึ่งกั้นระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และเป็นจังหวัดของประเทศไทยที่ตั้งอยู่ใกล้เวียดนามเหนือมากที่สุด โดยอยู่ห่างจากเวียดนามเหนือเพียงประมาณ 100 กิโลเมตรเท่านั้น ในขณะที่อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ถึง 740 กิโลเมตร ทั้งนี้โดยมีดินแดนของประเทศลาวกั้นอยู่ระหว่างนครพนมกับประเทศเวียดนาม ปัจจุบันมีเนื้อที่ประมาณ 24,125 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบสูง พื้นที่ของจังหวัดมีลักษณะเป็นแนวยาวตามฝั่งแม่น้ำโขงประมาณ 153 กิโลเมตรมีอาณาเขตดังนี้ทิศเหนือ ติดอำเภอเซกาจังหวัดหนองคาย ทิศตะวันออก ติดเมืองท่าแขก แขวงคำม่วนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นแนวกั้นพรมแดน ทิศใต้ ติดอำเภอดงหลวง และอำเภอหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร ทิศตะวันตก ติดอำเภอกุสุมาลย์ อำเภออากาศอำนวย และอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร หากพิจารณาทางภูมิศาสตร์แล้ว ภาคอีสานของประเทศไทยมีความสำคัญต่อขบวนการกู้ชาติเวียดนาม และมีความเหมาะสมต่อการใช้เป็นฐานที่หลบภัยทางทิศตะวันตกของประเทศเวียดนาม เส้นทางหลักที่ชาวเวียดนามสมัยก่อน

ใช้ผ่านลาวมายังภาคอีสานของประเทศไทยตอนนั้น คือ เส้นทางหมายเลข 12 จากกว๋าง บิ่งห์ สู่ท่าแขกและนครพนม

ศรีอยุธยา สุขรี (อ้างอิงในสมจิต สุตสงวน :5-6) ได้แบ่งชาติพันธุ์เวียดนามที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ 1) ญวนเก่า คือ ชาวเวียดนามที่มาอยู่ไทยก่อน พ.ศ.2474 ซึ่งยังไม่มีพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองฉบับที่ 1 บังคับ ชั้นบุตรหลานได้สัญชาติโดยหลักดินแดนและการเกิดทั้งสิ้น 2) ญวนสวามิภักดิ์ คือ ญวนที่หนีฝรั่งเศสมาในช่วงต้นสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยได้ร่วมรบในสงครามอินโดจีนซึ่งว่าช่วยทางการ จึงได้สัญชาติไทยและมียศทหารด้วย 3) ญวนอพยพ คือ กลุ่มชาวนญวนที่มีมากที่สุดระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อฝรั่งเศสทำการกวาดล้างครั้งใหญ่ มีคนญวนอพยพเข้ามาในไทยประมาณ 70,000 คน แต่รัฐไทยถือว่าเข้าเมืองโดยมิชอบ มีสถานะเป็นผู้อพยพ 4) เวียดนามอพยพ คือ กลุ่มเวียดนามใต้ที่อพยพหลังเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้รวมประเทศกัน พ.ศ. 2518 และ 5) ไทยใหม่ คือ บุตรหลานญวนอพยพที่ได้สัญชาติหลังจากไม่สามารถส่งกลับประเทศได้ตามพระราชบัญญัติสัญชาติฉบับที่ 2 พ.ศ.2534 โดยยื่นผ่านอำเภอไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยพิจารณาให้สัญชาติ แต่ปัจจุบันนายอำเภอเป็นผู้อนุมัติ เมื่อได้สัญชาติก็มักเปลี่ยนนามสกุลเป็นแบบไทย

ศรีอยุธยา สุขรี (อ้างอิงในจตุพร ดอนโสสม,2551) ได้ศึกษา"การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอก จังหวัดนครพนม" โดยเน้นไปที่กระบวนการสร้างอัตลักษณ์และการปรับเปลี่ยนทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอก เพื่อจะชี้ให้เห็นถึงการพยายามสร้างและการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม เพื่อให้ตนเองมีพื้นที่ มีตัวตนในสังคมไทย โดยมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมหลายอย่างและหลากหลายมิติ ทั้งรับเอาต่อต้านและตอบโต้ทางวัฒนธรรมเพื่อการเป็น "คนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอก" ในแบบของตนเอง

จตุพร ดอนโสสม (2551) พบว่าการแสดงออกในทางอัตลักษณ์ของคนเวียดนามในระยะแรก ถูกคนไทยนำไปผูกติดกับความเป็นคอมมิวนิสต์ ทำให้เกิดการกดทับอัตลักษณ์ เบียดขับให้กลายเป็นอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากคนกลุ่มใหญ่ในสังคม วัฒนธรรมแบบเวียดนามไม่สามารถแสดงออกได้อย่างเปิดเผย

ดังที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า เหตุผลที่ดินแดนสยามโดยเฉพาะภาคอีสาน เป็นฐานที่มั่นที่เหมาะสมของกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านฝรั่งเศส เพราะสยามเป็นดินแดนที่ปลอดภัยจากการเคลื่อนไหวของกองทัพกองกำลังฝรั่งเศส ในขณะที่ลาวและกัมพูชานั้นถูกครอบครองและมีสถานะเป็นรัฐใต้อารักขา และมีกองกำลังฝรั่งเศสทุกหนทุกแห่ง ดินแดนสยามจึงเป็นที่ปลอดภัยมากที่สุดที่จะพำนักอาศัยพักพิงเพื่อกลับไปสู้กับฝรั่งเศสเมื่อเทียบกับดินแดนอื่นๆ ด้วยเหตุนี้จังหวัดนครพนมได้กลายเป็นพื้นที่

ปลายทางของผู้อพยพชาวเวียดนามจำนวนมาก โดยวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง เกียวบานาจอก นี้ ได้ดำเนินเรื่องราวผ่านฉากและสถานที่ที่อ้างอิงมาจาก หมู่บ้านนาจอก จังหวัดนครพนม

ธัญญาทิพย์ ศรีพนา (2548) ได้เขียนหนังสือเรื่อง เหวียดเกี่ยว ในประเทศไทยไทยกับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม ไว้ว่า เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 1959 ได้ปกครองประเทศไทยด้วยระบบเผด็จการเบ็ดเสร็จและมีนโยบายปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างหนัก จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ออกกฎหมายเพิ่มความเข้มงวดต่อชาวเวียดนามอพยพ ดังนี้ 1) ห้ามชาวเวียดนามประกอบอาชีพมีอยู่ 25 อาชีพ เช่น ถ่ายรูป ช่อมวิทย์ ช่อมรถยนต์ ช่างไฟ ตัดผม ร้านขายยา ช่อมรถจักรยานยนต์ ช่างเย็บผ้าผู้หญิง ทำนาและอาชีพอื่นๆ อย่างไรก็ตาม อาชีพที่ถูกห้ามดังกล่าวและอีกหลายอาชีพได้รับการผ่อนผันในสมัยต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อทางการไทยตระหนักว่าชาวเวียดนามอพยพ จะต้องอาศัยอยู่ในประเทศไทยต่อไปและจำเป็นต้องผสมผสานเข้ากับสังคมไทย 2) ชาวเวียดนามที่ประกอบอาชีพต้องเสียภาษี 1,000 บาทต่อปี 3) ชาวเวียดนามที่มีหน้าร้านค้า นอกจากเสียภาษีเงินได้ ทะเบียนการค้าแล้วยังต้องเสียภาษีพาณิชย์หัวละ 500 บาทต่อปี กฎหมายเข้มงวดเหล่านี้ได้เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ทางการตำรวจสันติบาล ตำรวจสำนักงานกิจการฉนวนอพยพหาประโยชน์จากชาวเวียดนามอพยพได้อย่างง่ายดายในทุกยุคทุกสมัย เช่นเดียวกับรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ก็ได้สานต่อนโยบายควบคุมชาวเวียดนามอพยพ ต่อต้านและปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงเช่นกัน ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความรุนแรงของสงครามเวียดนามเหนือในปี 1960 และจากการชะงักงันและยุติการส่งชาวเวียดนามกลับทำให้ชาวเวียดนามต้องอยู่ประเทศไทยต่อไป ซึ่งรัฐบาลไทยเกรงว่าชาวเวียดนามเหล่านี้จะให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามเหนือในการสู้รบกับกองกำลังสหรัฐฯ และจะให้ความร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์ไทยในการบ่อนทำลายความมั่นคงของไทย ด้วยความหวาดระแวงดังกล่าวและความรุนแรงของสงครามเวียดนามในขณะนั้น คณะรัฐมนตรีจึงได้กำหนดนโยบายต่อ "ฉนวนอพยพ" ขึ้นเมื่อวันที่ 21 เมษายน 1970 ซึ่งได้รับการทบทวนอีกครั้งในปี 1975 นโยบายต่อ "ฉนวนอพยพ" ขึ้นเมื่อวันที่ 21 เมษายน 1970 มีหลักสำคัญ 4 ประการคือ 1. ยืนยันการส่งกลับชาวเวียดนามอพยพทั้งหมด 2. กำหนดการควบคุมอย่างเข้มงวดขณะรอการส่งกลับ 3. รัฐบาลจะปฏิบัติเช่นคนไทยแก่ผู้ที่ประพฤติดีและดำเนินการเด็ดขาดหากเป็นภัย 4. ให้อุปการชาวเวียดนามอพยพศึกษาในโรงเรียนไทย มิให้เปิดโรงเรียนสอนกันเองในหมู่ชาวเวียดนามอพยพ

เอนกชัย เรืองรัตนกร (2560) ได้เขียนเอกสารประกอบการสอนรายวิชา Politics & International Relations in SEA ไว้ว่า เวียดนามเหนือได้รับความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตและจีน ในขณะเดียวกันเวียดนามใต้ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา เพราะสหรัฐอเมริกามุ่งมั่นที่จะต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ในเวียดนามตามนโยบายปิดล้อมการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในเอเชีย เนื่องจาก

เห็นว่า ถ้าหากยอมให้คอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะในเวียดนาม ประเทศอื่นๆในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็จะตกอยู่ใต้อิทธิพลของคอมมิวนิสต์ด้วยเช่นกันตาม ทฤษฎีโดมิโน (The Domino Theory) นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังคว้าบาตรข้อตกลงในสัญญาเจนีวา เพราะเห็นว่าหากปล่อยให้มีการลงประชามติ ฝ่ายคอมมิวนิสต์จะต้องได้รับชัยชนะอย่างแน่นอน จะเป็นการเปิดโอกาสให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์เติบโตและสหภาพโซเวียตและจีนจะเข้ามาแทรกแซงในเวียดนามได้อย่างง่ายดาย สหรัฐอเมริกาทุ่มเทความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและการทหารเข้าสู่เวียดนามใต้ เพื่อสนับสนุนให้รัฐบาลเวียดนามใต้ใช้มาตรการทหารปราบปรามคอมมิวนิสต์ แต่สุดท้าย เมื่อสหรัฐอเมริกาเห็นว่าทำที่ไม่สามารถเอาชัยชนะเหนือเวียดนามเหนือได้ในระยะสั้น ประกอบกับเกิดแรงกดดันในสังคมการเมืองอเมริกันอย่างรุนแรงและชาวอเมริกันแสดงความไม่เห็นด้วยกับการเข้าร่วมสงครามเวียดนาม สหรัฐอเมริกาจึงประกาศหลักการนิกสัน (Nixon Doctrine) เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม ค.ศ. 1969 ที่ระบุว่า สหรัฐอเมริกาประกาศลดความผูกพันในรูปของการเกี่ยวข้องในความขัดแย้งโดยใช้กำลังโดยตรง อันจะเป็นแนวทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาต่อภูมิภาคเอเชียอย่างเป็นทางการ และตามมาด้วยการประกาศนโยบายการทำสงครามให้เป็นภาระผิดชอบของชาวเวียดนาม (Vietnamization) จนกระทั่ง กองกำลังของเวียดนามเหนือและเวียดนามกลางสามารถยึดไซ่ง่อน และสามารถรวมเวียดนามทั้งสองฝ่ายได้สำเร็จอย่างเป็นทางการในวันที่ 30 เมษายน ค.ศ. 1975 เท่ากับว่าเป็นความพ่ายแพ้ทั้งทางการทหารและการเมืองของสหรัฐอเมริกาและเวียดนามใต้ ซึ่งเหตุการณ์นี้ทำให้สงครามเวียดนามสิ้นสุดลง

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าว ทำให้เราได้เห็นถึงบริบททางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลก ไม่เพียงแต่บริบทจากทางฝั่งเอเชียเท่านั้น ยังเห็นถึงบริบทของสังคมโลก ทั้งปฏิกิริยาของทางรัฐไทย เวียดนาม ลาว ฝรั่งเศส รวมทั้งสหรัฐอเมริกาเอง เราจะได้เห็นบทบาทผู้นำทางการเมืองในช่วงยุคนั้น อาจกล่าวได้ว่า การผลักดันนโยบายต่างๆของผู้นำมีผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพลเมืองต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านวรรณกรรม เรื่อง เกี้ยวบาวนาจอก

4.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรม

4.2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเยาวชน เรื่อง เกี้ยวบาวนาจอก

สรตี ใจสะอาด (2559) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง เกี้ยวบาวนาจอก ไว้ว่า เป็นการเล่าประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยกลุ่มหนึ่งผ่านสายตาของเด็กชายวัยสิบกว่าขวบด้วยน้ำเสียงของเด็กคนหนึ่งผู้ได้รับการปลูกฝังให้รักชาติ รักผืนแผ่นดินแม่ และไม่ลืมที่จะทดแทนคุณกับแผ่นดินที่อยู่อาศัย แม้เขาจะเหยียบผืนดินได้ไม่เต็มฝ่าเท้า ด้วยยังหวาดระแวงกับการอยู่ในแผ่นดินของคนอื่น ทำให้ประวัติศาสตร์หน้าหนึ่งของชาวเวียดนามอพยพ ณ บ้านนาจอกที่มีเรื่องราว

เข้มข้มขึ้นนั้น เบบางลงด้วยความไร้เดียงสาของตัวละครเอกที่ผู้เขียนสมมุติขึ้น การถ่ายทอดประวัติศาสตร์เหล่านี้เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง ผ่านฉากจริง ที่ผู้เขียนบ่มเพาะข้อมูลไว้ในใจเกือบ ๒๐ ปี เพื่อเล่าเรื่องคนเวียดนามไร้สัญชาติกลุ่มนี้

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวจะเห็นได้ว่า วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง เกียวบานาจอก มีความน่าสนใจอย่างยิ่ง เนื่องจากทำให้เราได้เห็นการเข้ามาของชาวเวียดนามอพยพหลังช่วง สงครามโลก รวมถึงบริบททางสังคมในช่วงยุค 2580-2520 ทั้งบริบทจากฝั่งไทยเองและจากเวียดนาม เอง อีกทั้งได้เห็นวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ทางสังคมของคนเวียดนามอพยพที่ปรากฏผ่านงาน วรรณกรรม

4.2.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบ

Robert Ezra Park (สุริชัย หวันแก้ว.2546:14; อ้างอิงจาก Robert Ezra Park.1928.HumanMigration and the Marginal Man.p.33) ใช้คำว่าคนชายขอบกับคนอพยพ กลุ่มหนึ่งที่มีวัฒนธรรมดั้งเดิม แตกต่างจากวัฒนธรรมในสังคมใหม่ ซึ่งความแตกต่างนี้ทำให้พวกเขา กลายเป็นคนแปลกหน้าและเป็นคนชายขอบในสังคมใหม่

สุริยา สมุทคุปดี และ พัฒนา กิติอาษา (2542) ได้นิยามและจำแนกคนชายขอบว่าเป็นกลุ่ม คนที่มีชีวิตอยู่กึ่งกลางหรือห่างไกลจากศูนย์กลางในทางภูมิศาสตร์และสังคมวัฒนธรรม ในทาง ภูมิศาสตร์ คนชายขอบมักเป็นกลุ่มคนที่ต้องเคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาดั้งเดิม ด้วยเหตุผลทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพหรือวิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้ต้องเผชิญ กับการแก่งแย่งแข่งขันเพื่อเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ถูกกีดกันและเอาเปรียบ จากคนส่วน ใหญ่ซึ่งอาศัยอยู่ในดินแดนหรือเขตภูมิศาสตร์นั้นมาก่อน ในทางสังคมวัฒนธรรม คนชายขอบมักเป็น คนกลุ่มน้อยในสังคมใหญ่ วัฒนธรรมประจำกลุ่มจึงเป็นวัฒนธรรมย่อยที่ไม่ได้รับการยอมรับหรือไม่ ได้รับการเลือกเพื่อการปฏิบัติจากคนในกระแสวัฒนธรรมหลัก ลักษณะของกลุ่มประชากรชายขอบ อาจแตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่ในแง่ชาติพันธุ์ ศาสนา อุดมการณ์ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ และชนชั้น ในสังคม ตัวอย่างประชากรชายขอบได้แก่ ชนกลุ่มน้อย ผู้อพยพ ประชากรที่อาศัยอยู่ใน สลัม ชวนาชาวโรในชนบท โสเภณี แรงงานไร้ทักษะฝีมือ แรงงานข้ามชาติ ฯลฯ

ชูศักดิ์ วิทยากัท (2541) ให้ความหมายของคนชายขอบไว้ว่า คนชายขอบในทางภูมิศาสตร์ เป็นกลุ่มคนที่มักตั้งถิ่นฐานบริเวณชายแดนระหว่างรัฐบนพื้นที่สูง ในทางการเมือง คนเหล่านั้นมักไม่มี สถานภาพเป็นพลเมืองของรัฐใดรัฐหนึ่ง ถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนที่ล่อแหลมต่อความมั่นคงของประเทศ และถูกกีดกันไม่ให้มีส่วนร่วมทางการเมือง ในทางสังคมและวัฒนธรรม ผู้คนเหล่านั้นมักมีวัฒนธรรมที่ แตกต่างจากสังคมใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นภาษา ศาสนา ความเชื่อ ทำให้ถูกมองว่าเป็นพวก้าหลัง ไร้

การศึกษา ในทางเศรษฐกิจ คนชายขอบมักถูกมองว่ามีระบบการผลิตที่ไม่มีประสิทธิภาพ มีวิถีการดำรงชีวิตเพียงแค่งชีพ คนเหล่านั้นมักจะตั้งถิ่นฐานในที่ที่ได้รับผลกระทบจากความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมที่ตนเองไม่ได้เป็นผู้ก่อขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นชนชั้นนำในสังคมใหญ่ยังมองว่าเป็นพวกทำลายสิ่งแวดล้อม

ดังที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในสังคมไทยไม่ได้รับการยอมรับและมีศักดิ์ศรีเท่ากับชาติพันธุ์ส่วนกลาง กลายเป็นชาติพันธุ์ชายขอบที่รัฐต้องเข้ามาจัดการดูแล และพยายามหาวิธีการเพื่อให้เกิดการผสมกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวทางชาติพันธุ์ด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงของรัฐชาติ การเป็นคนชายขอบในด้านภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์จึงมีความสัมพันธ์กันในด้านถิ่นที่อยู่อาศัยและวัฒนธรรม ซึ่งกลุ่มชายขอบในด้านภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง เกียวบาวนาจอก คือ ชาวเวียดนามอพยพ

4.2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมคนชายขอบ

บาทัน อิมสำราญ (2550) ได้ทำบทความวิจัยเรื่องวรรณกรรมคนพลัดถิ่น ศึกษาผ่านนวนิยายเกี่ยวกับคนพลัดถิ่น เรื่อง Tangay : The Setting Sun of Ramarya ของพี.นีออป (P. Nop) และ จนกว่าฟ้าจะมีหงส์ ของ ลลิตดา โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องคนพลัดถิ่นของวิลเลียม ซาฟราน และ กาเบรียล เซฟเฟอร์ เพื่อศึกษาให้เข้าใจถึงสภาวะของคนพลัดถิ่นชาวมอญในบริบทสังคมไทยผ่านข้อมูลวรรณกรรม ผลการศึกษาพบว่า นวนิยายเรื่อง Tangay : The Setting Sun of Ramarya ของพี.นีออป (P. Nop) และ จนกว่าฟ้าจะมีหงส์ ของ ลลิตดา ได้แสดงสภาวะของคนพลัดถิ่นชาวมอญ 2 ลักษณะ ได้แก่ สภาวะคนนิรรัฐ และสภาวะคนสมุห์รัฐ สภาวะแรกมองผ่านสายตาของ "คนนอก" ที่เห็นความเป็นไปของคนไร้รัฐชาวมอญด้วยความเข้าใจ เห็นใจ และสื่อถึงชาวโลกให้รับรู้ความทุกข์ทรมานของชนชาติมอญ โดยใช้วรรณศิลป์เป็นวิธีการ ส่วนสภาวะคนสมุห์รัฐชาวมอญเหล่านี้ ในด้านหนึ่งมีสำนักแห่งความเป็นชนชาติมอญ และมีความตั้งใจที่จะช่วยเหลือชนชาติของตนเองในถิ่นกำเนิดเดิม คือ ประเทศพม่า แต่ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นสำนักแห่งความเป็นชนชาติไทย ที่ต้องภักดีต่อดินแดนที่เข้าไปอาศัย สิ่งที่สะท้อนออกมาจากนวนิยายเรื่อง จนกว่าฟ้าจะมีหงส์ ก็คือ คนสมุห์รัฐเหล่านี้ ไม่สร้างอุดมการณ์ที่หนักแน่นมั่นคงที่จะไปกอบกู้รัฐมอญให้กลับคืนมา หากเป็นแต่อุดมการณ์เทียมที่ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในระดับงานสังคมสงเคราะห์ และหากเชื่อว่าภาพคนสมุห์รัฐชาวมอญที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้มีความเป็นไปได้ พลังของคนสมุห์รัฐชาวมอญที่จะมีส่วนร่วมในการกอบกู้รัฐมอญนั้น ก็มีได้เข้มแข็งแต่ประการใด

ภัทรขวัญ ทองเถาว์ (2554) ได้ทำปริญญาานิพนธ์เรื่อง ภาพลักษณ์ของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์ภาพคนชายขอบและกลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน โดยศึกษาจากวรรณกรรมเยาวชน 20 เรื่องผลการศึกษาพบภาพคน

ชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน 3 บริบท คือ คนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ คนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ และคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม คนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาวเขาที่ขาดโอกาสทางการศึกษาเนื่องจากปัญหาความยากจนและความห่างไกล ขาดความรู้ด้านสาธารณสุข ทำการเกษตรตามภูมิปัญญาดั้งเดิม(ชาวเขาเผ่าปาเกอะญอ) และปลุกฝิ่น(ชาวเขาเผ่าแม้ว) รักพวกพ้อง ภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตน อดทนต่อการถูกเหยียดหยาม ชาวเลเป็นกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติและยอมรับการจัดการของรัฐให้เป็นไทยใหม่ ชาวเวียดนามอพยพคือพลเมืองไร้สัญชาติที่ไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานในฐานะพลเมืองไทยและถูกจำกัดอิสรภาพในการดำรงชีวิต ส่วนคนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ ได้แก่ คนเร่ร่อน ขอดทาน คือคนยากจนที่ไม่มีหนทางประกอบอาชีพและสภาพร่างกายพิการ ผู้ใช้แรงงาน คือคนยากจนที่ไร้ทักษะฝีมือ มีคุณภาพชีวิตต่ำ สุดท้ายคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ เด็กกำพร้า คือ เด็กที่พ่อแม่ทอดทิ้ง ขาดความรักความอบอุ่นและคนในสังคมใช้เป็นวัตถุแห่งการสงเคราะห์ เด็กพิการคือบุคคลที่น่าสงสาร ด้อยความสามารถและเป็นคนมีกรรม คนไทยมุสลิมคือ กลุ่มคนที่มีความแตกต่างจากคนไทยพุทธทั้งวิถีชีวิต เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ด้านกลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนมี 3 ประเภทคือ กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านโครงเรื่อง กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านตัวละคร โดยการบรรยายของผู้เขียนโดยตรงและการสร้างตัวละครคนชายขอบจากบทบาทในเรื่อง กลวิธีสุดท้ายคือการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านฉากและบรรยากาศ ได้แก่ ฉากที่เป็นสถานที่ ฉากที่เป็นเวลา และฉากที่เป็นวิถีชีวิตหรือสภาพสังคม

ภัทรขวัญ ทองเถาว์ ได้กล่าวถึง วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง เกี่ยวบาวนาจอก ไว้ว่า แสดงภาพของกลุ่มคนที่เป็นคนชายขอบทั้งในทางภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ กล่าวคือชาวเวียดนามเหล่านี้อยู่ในฐานะผู้ลี้ภัยในแผ่นดินไทยอาศัยอยู่บริเวณชายแดนของประเทศ และเป็นชาติพันธุ์ชายขอบที่อยู่ในฐานะพลเมืองไร้รัฐ การอยู่ในฐานะผู้ลี้ภัยและคนไร้รัฐส่งผลให้ชาวเวียดนามอพยพได้รับสิทธิพื้นฐานไม่เท่าเทียมกันพลเมืองไทยทั้งด้านการศึกษาและสาธารณสุข คนเวียดนามอพยพเหล่านี้ได้รับเพียงการช่วยเหลือขั้นต้นตามหลักมนุษยธรรมเท่านั้น อีกทั้งการเคลื่อนไหวด้านการเมืองเพื่อสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ในเวียดนามยังทำให้คนเวียดนามอพยพเป็นคนชายขอบที่ถูกจำกัดอิสรเสรีภาพในการดำเนินชีวิต

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวจะเห็นได้ว่า วรรณกรรมเยาวชนในประเทศไทยส่วนหนึ่งได้นำเสนอเรื่องราวของกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแตกต่างไปจากประชากรส่วนใหญ่ในสังคมไทย คนกลุ่มนี้มักไม่ได้รับการยอมรับ ถูกมองในแง่ลบ หรือถูกกีดกันจากคนส่วนใหญ่ทั้งในด้านการเข้าถึงอำนาจ การเข้าถึงทรัพยากรและการบริการด้านต่างๆของรัฐ โดยเราอาจเรียกคนกลุ่มนี้ว่าคนชายขอบ เรื่องเล่าในวรรณกรรมเยาวชนเหล่านี้ ได้สร้างให้คน ชายขอบ เช่น ชาวมอญอพยพ ชาว

เวียดนามอพยพเป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง สะท้อนให้เห็นปัญหาชีวิตและการแก้ปัญหาชีวิตของคนชายขอบในรูปแบบที่แตกต่างกันไป อาจกล่าวได้ว่า วรรณกรรมเยาวชนที่บอกเล่าเรื่องราวของคนชายขอบนั้น ช่วยเปิดมุมมองให้ผู้อ่านได้เห็นวิถีชีวิตอันหลากหลายของกลุ่มคน ซึ่งเราจะได้เห็นภาพของคนเวียดนามในสังคมไทยผ่านวรรณกรรมเรื่อง "เกี้ยวบาวนาจอก"

5. ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ วรรณกรรมเยาวชน เรื่อง “ เกี้ยวบาวนาจอก ” ของ ภาณุมาศ ภูมิถาวร ในการศึกษาภาพของคนเวียดนามในสังคมไทย

6. ขั้นตอนการศึกษาดำเนินงาน

- 6.1 ศึกษาวรรณกรรมเรื่อง “ เกี้ยวบาวนาจอก ” อย่างละเอียด
- 6.2 ศึกษาเอกสารงานวิจัยและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
- 6.3 วิเคราะห์ภาพของคนเวียดนามในสังคมไทย
- 6.4 สรุปผลและนำเสนอในรูปแบบบทความวิจัย

7. วิธีดำเนินการวิจัย

- 7.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของคนเวียดนามในไทย
- 7.2 ศึกษาอิทธิพลของวรรณกรรมที่มีต่อสังคม
- 7.3 ศึกษาศาสตร์และศิลป์ในการเล่าเรื่อง
- 7.4 วิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษา

สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้คนเวียดนามอพยพเข้ามาในประเทศไทย

คนเวียดนามอพยพเข้ามาในประเทศไทย เริ่มตั้งแต่ในสมัยอยุธยาจนถึงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมีสาเหตุสำคัญอยู่สองประการ คือ ความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศและระหว่างประเทศ โดยส่วนใหญ่คนเวียดนามที่อพยพเข้ามาในช่วงกรุงศรีอยุธยาจนกระทั่งถึงกรุงรัตนโกสินทร์ นั้น สาเหตุหลักในการอพยพมักจะเป็นเรื่องของ การถูกกดขี่ทางศาสนา รวมถึงการถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยศึก ต่อมาในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 สาเหตุหลักในการอพยพเข้ามาในประเทศไทยของคนเวียดนาม คือ หนีการต่อสู้ภายในกับฝรั่งเศส โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนหนึ่งได้หนีการปราบปรามจากกองกำลังฝรั่งเศสจากฝั่งเมืองท่าแขก ฝั่งประเทศลาวมา มีทั้งกองกำลังกู้ชาติของชาวเวียดนามที่รักชาติ เข้ามาตั้งฐานเพื่อการเคลื่อนไหวและต่อต้านฝรั่งเศส

ดังนั้นกล่าวได้ว่า การอพยพย้ายถิ่นเข้ามาในประเทศไทยของชาวเวียดนาม ในอดีตมีการอพยพเกิดขึ้นหลายครั้ง ดังเช่น ในสมัยอยุธยาของไทยช่วงกลางศตวรรษที่ 17 ในสมัยกรุงธนบุรี รวมถึงในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ในช่วงกลางรัตนโกสินทร์ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งตรงกับในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 และในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 โดยสาเหตุหลักของการอพยพ มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับการถูกกดขี่ทางศาสนา รวมถึงการถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยศึก และในช่วงระหว่างและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กล่าวคือ ในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 สาเหตุหลักของการอพยพ มักเป็นเรื่องการต่อสู้ภายในประเทศกับฝรั่งเศสและหนีการปราบปรามของกองทัพฝรั่งเศส ด้วยความที่คนเวียดนามอพยพเข้ามาในประเทศไทยหลายครั้ง ชาวเวียดนามจึงเป็นกลุ่มชนที่มีคำเรียกหลายชื่อ ทั้งชื่อที่ถูกเรียกกันเองภายใน และถูกเรียกจากคนไทย

คำที่ใช้เรียกคนเวียดนามอพยพในประเทศไทย

การที่คนเวียดนามอพยพเข้ามาในประเทศไทยหลายครั้ง ชาวเวียดนามจึงเป็นกลุ่มชนที่มีคำเรียกหลายชื่อ เช่น คำว่า "ญวน" หรือ "คนญวน" และได้แบ่งคำว่าญวนออกเป็น "ญวนเก่า" และ "ญวนใหม่" หรือ "ญวนอพยพ" ใช้แทนคำว่า "ชาวเวียดนาม" หรือ "คนเวียดนาม" โดยเฉพาะในจังหวัดทางภาคอีสานที่มีชาวเวียดนามอาศัยอยู่ มักจะได้ยินคำว่า "ญวน" บ่อยกว่า "คนเวียดนาม" เพราะเป็นคำพูดที่ติดปากและเรียกอย่างคุ้นเคยมาเป็นเวลานาน

"ญวนเก่า" เป็นคำที่ใช้เรียกชาวเวียดนามที่เข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 กลุ่มคนญวนเก่า มักเป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ทางภาคกลางของไทย เช่น กรุงเทพฯ กาญจนบุรี จันทบุรี และอยุธยา ส่วนใหญ่เป็นพวกนับถือศาสนาคริสต์ และบางส่วนนับถือศาสนาพุทธ

"ญวนใหม่" หรือ "ญวนอพยพ" หรือที่เรียก "ชาวเวียดนามอพยพ" เป็นชาวเวียดนามที่อพยพข้ามแม่น้ำโขงจากฝั่งลาวมายังฝั่งไทย ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งนับเป็นการอพยพครั้งใหญ่ของชาวเวียดนาม มักอาศัยอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เช่น นครพนม อุตรธานี ขอนแก่น และมุกดาหาร เป็นต้น

อย่างไรก็ดี คำว่า "ญวนเก่า" และ "ญวนใหม่" มิได้มีความแบ่งแยกกลุ่มชนชาวเวียดนามแต่อย่างใด โดยเฉพาะในหมู่ชาวเวียดนามด้วยกัน ก็ใช้เรียกกันเอง เพื่อชี้ให้เห็นว่า คนเวียดนามกลุ่มใดมาก่อนหรือมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพียงเท่านั้น

นอกจากนี้ ยังมีคำเรียกชาวเวียดนามอีกชื่อหนึ่ง คือคำว่า "แกว" เป็นคำที่คนไทย โดยเฉพาะคนไทยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้เรียกคนเวียดนามที่อพยพเข้ามาไทยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นคำเรียกที่แฝงถึงความไม่เป็นมิตร ความหวาดระแวง และดูถูกดูแคลนคนเวียดนาม คำว่า "แกว" นี้ได้สร้างความเจ็บช้ำและบาดแผลให้กับคนเวียดนามเป็นอย่างมาก ทั้งยังทำลายภาพพจน์ของคนเวียดนาม โดยเฉพาะในช่วงหลังทศวรรษที่ 2490 2500 และ 2510 ความเป็นปรีภัยระหว่างไทยและเวียดนาม เนื่องจากนโยบายต่อต้านความเป็นคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลไทยเป็นไปอย่างรุนแรง (สัญญาทิพย์ ศรีพนา, 2548: 6) การเรียกชาวเวียดนามว่า "แกว" ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลาย ชาวเวียดนามในประเทศไทยจึงมักมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อคำคำนี้เป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้นกล่าวได้ว่า ชาวเวียดนามในประเทศไทย มีชื่อเรียกด้วยกันหลายชื่อ ทั้งที่เรียกกันเองและถูกเรียก โดยคำว่า "ญวน" และ "แกว" เป็นคำที่คนไทยในประเทศไทยใช้เรียกคนเวียดนามทั่วไป ทั้งที่อาศัยอยู่ภายในประเทศไทยและนอกประเทศไทย ปัจจุบันคำว่า "แกว" ค่อยๆหายไป ส่วนคำว่า "ญวน" ยังคงใช้เรียกอยู่บ้าง ปัจจุบันคำว่า "คนเวียดนาม" ได้ถูกนำมาใช้เรียกกันมากขึ้นในปัจจุบัน

ชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามอพยพในไทย

เมื่อชาวเวียดนามอพยพได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานยังจังหวัดนครพนม ซึ่งชาวเวียดนามที่ได้อพยพเข้ามาในช่วงแรกคือ ประมาณปี พ.ศ. 2488 ซึ่งคนเวียดนามกลุ่มนี้ได้รับความช่วยเหลือจากคนไทย โดยส่วนมาก คนเวียดนามอพยพรุ่นเก่านั้น เมื่อเข้ามาที่จังหวัดนครพนมใหม่ๆ จะอาศัยอยู่ใต้ถุนบ้านของคนไทย โดยมีเจ้าบ้านเป็นผู้จัดหาเครื่องนุ่งห่ม ที่นอนหมอนมุ้ง อาหาร ให้กับคนเวียดนามอพยพ

ต่อมาเมื่อคนเวียดนามอพยพเริ่มมีรายได้จากการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ จากการออกไปทำงานก็ทำให้คนเวียดนามอพยพเริ่มมีทุนสะสม เมื่อมีทุนมากจึงเริ่มออกหาบ้านเช่า หรือสร้างบ้านเป็นของตนเอง โดยลักษณะบ้านเรือนของคนเวียดนามอพยพนั้น ในระยะแรกมีลักษณะที่แตกต่างจากบ้านคนท้องถิ่นทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั่วไป คือ จะมีลักษณะเป็นบ้านชั้นเดียว มุงหลังคาด้วยฟางข้าว ฝาผนังทำด้วยดินเหนียวผสมฟางข้าว ส่วนพื้นนั้นเป็นดินแข็ง (ศรีบุญญา สุขศรี, 2558: 92) ปลูกเรียงรายตามริมโขงและอยู่อาศัยกันเป็นชุมชน โดยบ้านเรือนของคนเวียดนามอพยพนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณพื้นที่เดียวกันและอยู่กันเป็นชุมชน ปัจจัยในการกำหนดเขตของอยู่อาศัยนั้น เป็นผลมาจากการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในขณะนั้น

ในจังหวัดนครพนมที่มีชุมชนของคนเวียดนามอาศัยอยู่ ได้แก่ ชุมชนบ้านหนองแสง บ้านนาจอก บ้านต้นผึ้ง บ้านดอนโหมง บ้านโพนบก บ้านนาราชควาย และชุมชนอื่นๆในเขตการค้าต่างๆ อย่างเช่น บริเวณตลาดสด มีคนเวียดนามอพยพทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่เข้ามาตั้งรกรากอาศัยปะปนกันไป โดยมีสถานการณ์ทางการเมืองเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญ ที่ทำให้คนเวียดนามอพยพอยู่รวมกันเป็นกลุ่มและอยู่ร่วมกันในชุมชนเดียวกัน ทั้งนี้ ทำให้ง่ายต่อการปกครองกันเองภายในชุมชนคนเวียดนามอพยพด้วยกัน กล่าวได้ว่า คนเวียดนามอพยพนั้นให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะมีความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของความปลอดภัยท่ามกลางสภาพลักษณะความเป็นคอมมิวนิสต์ ด้วยคนไทยถูกปลูกฝังให้เกลียดชังต่อความเป็นคอมมิวนิสต์ ทำให้คนไทยบางส่วนเกิด

ความไม่ไว้วางใจ เกิดความไม่เป็นมิตรต่อชาวเวียดนาม ดังนั้น การตั้งรกรากอยู่ในพื้นที่บริเวณเดียวกันทำให้คนเวียดนามอพยพนั้นรู้สึกปลอดภัยและอบอุ่นใจมากกว่าอยู่ตามลำพัง หากเกิดเหตุร้ายขึ้นแก่ครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง ก็จะสามารถดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ และหน้าที่สำคัญอีกอย่างคือ การบริจาคเงินช่วยเหลือให้กับหัวหน้าหมู่บ้านที่ตนสังกัดอยู่ เพื่อนำไปใช้ในการสู้รบสงครามระหว่างเวียดนามกับสหรัฐอเมริกา หากครอบครัวใดไม่ยินยอมที่จะบริจาคเงิน มักจะถูกลงโทษด้วยการตราหน้าว่าเป็น "ผู้ทรยศชาติ" และโทษสูงสุดอีกอย่างหนึ่งคือ ถูกขับออกจากชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

จะเห็นว่า คนเวียดนามอพยพให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยการที่ชะตากรรมของคนเวียดนามอพยพนั้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางการเมืองทั้งในประเทศไทย ในภูมิภาคอินโดจีนและการเมืองระหว่างประเทศ เช่น ความสัมพันธ์ของสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ทำให้คนเวียดนามอพยพมีความสนใจในเรื่องที่เกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองและการอยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น ก็เป็นโอกาสในการติดตามข่าวสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันนั้นทำได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น

ลักษณะการประกอบอาชีพของชาวเวียดนามอพยพ

จังหวัดนครพนมในช่วงต้นทศวรรษ 2490 เป็นเพียงจังหวัดเล็กๆ มีการติดต่อซื้อขายโดยใช้เส้นทางเรือเดินทางผ่านแม่น้ำโขงและแม่น้ำในตัวจังหวัดเป็นหลัก ในขณะนั้น การคมนาคมทางบกยังไม่ค่อยสะดวกสบายนัก ทำให้ความเจริญและความทันสมัยต่างๆ เป็นไปอย่างเชื่องช้า

เมื่อความต้องการเครื่องมือทางการเกษตรเริ่มมีมากขึ้นในหมู่บ้านชนบทช่วงทศวรรษ 2500 โดนมี्यानการค้าที่สำคัญคือ บริเวณตลาดสดของเทศบาลเมืองนครพนมและตลาดเช้า ส่วนใหญ่มีพ่อค้าแม่ขายเป็นชาวเวียดนาม สินค้าที่นำมาขายส่วนใหญ่เป็นสินค้าทางการเกษตรที่มีการรับซื้อในช่วงมีดอาทิ พืชผลทางการเกษตรส่วนครัว คันน้ำ ผักชี สก๊ต หมากพลู (จตุพร ดอนโสม, 2551:89) และผู้เลี้ยงสัตว์เชิงพาณิชย์ อาทิ เป็ด ไก่ เนื้อหมู และปลาที่จับได้ในแม่น้ำโขง นำมาขายส่งต่อ ส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นและคนเวียดนามที่อยู่หมู่บ้านรอบๆ ตัวเมือง เช่น บ้านนาจอก บ้านนาราชควาย เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีอาชีพอื่นที่คนเวียดนามอพยพมีความถนัด เช่น ช่างซ่อมจักรยานยนต์ ช่างซ่อมวิทยุ-โทรทัศน์ ช่างเย็บผ้า เป็นต้น ส่วนใหญ่คนเวียดนามอพยพนั้น ได้วิชาความรู้ในการเป็นช่างต่างๆ จากบรรดาร้านในเขตเทศบาลเมืองนครพนมเอง เนื่องด้วยการหลบหนีไปทำงานที่กรุงเทพฯ หรือใน

บริเวณนอกพื้นที่จังหวัดนั้น มีความเสี่ยงสูงที่จะถูกจับกุม ลูกหลานชาวเวียดนามอพยพหลายคน เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นก็มักจะเริ่มทำงานเป็นลูกมือในอู่ซ่อมรถหรือในร้านซ่อมเครื่องใช้ต่างๆ

อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2493 หลังจากที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้การรับรองรัฐบาลเบาได้แล้ว รัฐบาลก็ได้ดำเนินการควบคุมชาวเวียดนามอพยพ รวมไปถึงจำกัดอาชีพ 9 อาชีพ และต่อมาได้เพิ่มเป็น 25 อาชีพ ในยุคของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อาทิ ช่างไฟ ทำนา ถ่ายรูป ซ่อมวิทยุ ซ่อมรถยนต์ ตัดผม และช่างตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี เป็นต้น

จะเห็นว่า อาชีพของคนเวียดนามอพยพที่นิยมทำในขณะนั้น ได้กลายเป็นอาชีพต้องห้าม และได้มีการลักลอบประกอบอาชีพต้องห้ามเหล่านี้จนกลายเป็นเรื่องปกติของคนเวียดนามอพยพในขณะนั้น อาจเป็นเพราะความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นของคนเวียดนามเก่าและเวียดนามใหม่ ประกอบกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในขณะนั้น ไม่ได้เข้มงวดกวดขันมากนัก อีกทั้งยังเป็นลูกค้ำของคนเวียดนามอพยพอีก จึงทำให้คนเวียดนามสามารถมีรายได้พอที่จะนำมาจุนเจือครอบครัว

ดังนั้นกล่าวได้ว่า การเริ่มประกอบอาชีพในช่วงแรกของชาวเวียดนามอพยพนั้น เริ่มจากการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ก่อนจะพัฒนามาเป็นพ่อค้าคนกลางในการนำสินค้าจากในเมืองเข้าไปแลกเปลี่ยนกับคนในตำบลหรือหมู่บ้านที่ห่างจากตัวเมือง ส่วนหนึ่งมาจากการที่คนเวียดนามอพยพบวจำนวนนั้น เคยไปอาศัยอยู่ในตัวอำเภอและตำบลต่างๆ ทำให้ทราบถึงความต้องการของชาวบ้านว่ามีความต้องการในสินค้าชนิดใด อีกทั้งยังมีความคุ้นเคยกับคนในท้องถิ่นเมื่อครั้งไปอยู่อาศัย ทำให้คนเวียดนามอพยพกับชาวบ้านท้องถิ่นมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จนได้เป็น "เสี่ยว" หรือเครือญาติเสมือนกับคนท้องถิ่น มีฐานะเป็น "ผู้รับการช่วยเหลือ" และ "ผู้รับการอุปถัมภ์" ชาวเวียดนามอพยพจึงถือได้ว่าเป็นผู้ที่หนีร้อนมาพึ่งเย็น แม้ว่าอัตลักษณ์ของชาวเวียดนามอพยพในช่วงนี้จะเป็นอัตลักษณ์ที่คนภายนอกสร้างขึ้นให้แก่ชาวเวียดนามอพยพ คือ การสร้างภาพเป็นคอมมิวนิสต์ แม้ว่าชาวเวียดนามอพยพจะพยายามแสดงออกว่าตนนั้นไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ และมีได้เลวร้ายอย่างที่ในสื่อต่างๆ กระพือข่าวก็ตาม แต่ด้วยการโฆษณาชวนเชื่อต่างๆ ทำให้ชาวเวียดนามอพยพยังคงมีภาพเป็น "คอมมิวนิสต์" จนต้องถูกเพ่งเล็งจากทางเจ้าหน้าที่ของรัฐ ชาวเวียดนามอพยพไม่มีสิทธิเท่าเทียมกับคนไทย และอยู่ภายใต้ของกฎหมายที่ได้จำกัดการประกอบอาชีพ จึงส่งผลให้คนเวียดนามอพยพกลายเป็นคนชายขอบที่ต้องต่อสู้ทุกวิถีทางเพื่อสถานภาพของตนเอง

นโยบายของรัฐบาลไทยที่มีต่อชาวเวียดนามอพยพ

นโยบายของรัฐบาลไทยในแต่ละช่วงเวลาจะมีผลต่อการกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายและการปฏิบัติของรัฐไทยที่มีต่อชาวเวียดนามอพยพในแต่ละช่วงเวลา แต่ละยุคมีการมองสถานการณ์ที่แตกต่างกันออกไป และขึ้นอยู่กับนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการเมืองโลกสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ เป็นปัจจัยหนึ่งในการกำหนดนโยบาย

โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ 2490-2510 ซึ่งเป็นช่วงเวลาของสงครามเย็น และในช่วงทศวรรษที่ 2500 - 2510 เป็นช่วงเวลาของสงครามเวียดนาม ในช่วงเวลานี้ รัฐบาลทหารไทยและหน่วยงานไทยต่างๆ ทั้งฝ่ายพลเรือนและฝ่ายความมั่นคงต่างก็ดำเนินนโยบายกดดันคนเวียดนามในประเทศไทย มีผลให้คนเวียดนามในประเทศไทยมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นไปอย่างยากลำบาก คนเวียดนามอพยพเหล่านี้ต้องตกเป็นเป้าแห่งความหวาดระแวงของรัฐบาลในอดีตคิดว่า ประการแรก ทางการไทยเกรงว่าคนเวียดนามอพยพนี้ จะร่วมมือสนับสนุนเวียดนามเหนือในการทำสงครามต่อต้านสหรัฐอเมริกา และบ่อนทำลายประเทศไทยที่สนับสนุนสหรัฐอเมริกา เช่น การทำจารกรรม การก่อวินาศกรรม การทำข่าวกรองให้กับเวียดนามเหนือ เป็นต้น ส่วนประการที่สอง ทางการไทยเกรงว่า คนเวียดนามอพยพเหล่านี้จะทำการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย และสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

ระดับความเข้มงวดในแต่ละเวลานั้นขึ้นอยู่กับความรู้และความหวาดกลัวในการขยายการเผยแพร่คอมมิวนิสต์ ขึ้นอยู่กับนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของสหรัฐฯ ด้วย อีกทั้ง การรับรู้ความรุนแรงของสงครามต่อต้านฝรั่งเศสและสหรัฐฯ ในเวียดนาม โดยเฉพาะในเหตุการณ์ยุทธการเดียนเบียนฟู ทั้งนี้ความเข้มงวดในการควบคุมชาวเวียดนามอพยพนี้ มีจุดประสงค์ที่จะจำกัดและขัดขวางไม่ให้ชาวเวียดนามในประเทศไทย ส่งความช่วยเหลือให้แก่กองกำลังของเวียดนามเหนือ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของการส่งเงิน อาวุธยุทโธปกรณ์ ยารักษาโรค อาหาร เครื่องอุปโภคบริโภค หรือกองกำลังอาสาสมัคร ซึ่งนโยบายของรัฐบาลไทยที่มีต่อชาวเวียดนามอพยพในแต่ละช่วงเวลาแบ่งออกได้ 8 ประการ ดังนี้

1. ในช่วงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม และรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังพยายามส่งชาวเวียดนามทั้งหลายกลับไปยังประเทศเวียดนาม ซึ่งไม่เป็นที่ประสงค์ของชาวเวียดนามอพยพส่วนใหญ่ เนื่องจากมีอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน อีกทั้งชาวเวียดนามอพยพเองกลัวว่าพวกตนจะถูกลงโทษหรือกลายเป็นนักโทษทางการเมืองของรัฐบาลเวียดนามได้ไป นอกจากนี้ มาตรการในการควบคุมชาวเวียดนามอพยพยังประกอบด้วย การกำหนดเขตที่อยู่อาศัย การจำกัดอาชีพ การจำกัดขีดขวางการไปมาหาสู่กันในหมู่ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การออกนอกเขตที่อยู่อาศัยเพื่อรับการรักษาพยาบาล หรือแม้แต่ไปร่วมงานพิธีศพของญาติหรือผู้ใกล้ชิด

ที่กล่าวมานี้ ทำให้ชาวเวียดนามเหล่านี้ ไม่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขอย่างคนในสังคมทั่วไป นอกจากจะไม่สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างปกติแล้ว ยังต้องหวาดกลัวต่อการสอดส่องดูแลพฤติกรรมโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ที่อาจจะนำไปสู่ข้อหาต่างๆและการถูกจับกุมในที่สุด กรณีที่มีความจำเป็นต้องออกนอกเขต แต่ไม่ถูกอนุญาตจากทางการนั้น หากถูกจับครั้งแรกจะถูกปรับ 500 บาท พร้อมถูกส่งตัวกลับภูมิลำเนาและต้องมารายงานตัวทุกเดือน หากถูกจับได้เป็นครั้งที่สอง จะถูกนำตัวส่งเรือนจำคลองไผ่หรือคุกลาดบัวขาว โดยไม่มีกำหนดปล่อย ซึ่งคุกลาดบัวขาวนี้เป็นที่โหดร้าย และน่าหวาดกลัวสำหรับชาวเวียดนามอพยพทุกคน

2. จอมพลถนอม กิตติขจร เข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็ได้สานต่อนโยบายควบคุมชาวเวียดนามอพยพจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลย์สงครามและรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทั้งมีการต่อต้านและการปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงเช่นกัน

3. ในช่วงรัฐบาลพลเรือนของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และ ม.ร.ว. เสनीย์ ปราโมช ที่เข้ามาบริหารประเทศในปี 2518 และ 2519 ตามลำดับ ก็ยังคงนโยบายควบคุมชาวเวียดนามอพยพ และยังคงผลักดันชาวเวียดนามกลับประเทศเวียดนาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี 2518 เป็นปีที่เวียดนามเหนือสามารถยึดเวียดนามใต้ได้ นำไปสู่ความหวาดกลัวว่า อิทธิพลคอมมิวนิสต์จะแผ่ขยายลงมายังประเทศไทยและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่นๆ และเกรงกลัวชาวเวียดนามในประเทศไทย จะให้ความช่วยเหลือต่อรัฐบาลเวียดนามในการแผ่ขยายอิทธิพลนี้ แต่อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติต่อชาวเวียดนามอพยพของรัฐบาลสองชุดนี้ไม่รุนแรงเท่ากับรัฐบาลทหารก่อนหน้า

4. ในช่วงรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร ที่ได้รับตำแหน่งจากคณะรัฐประหารภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ได้เพิ่มความรุนแรงขึ้นมาอีก นำไปสู่การปฏิบัติการณ์ของกลุ่มการเมืองฝ่ายขวาต่อชาว

เวียดนามอพยพที่โหดเหี้ยม และมุ่งทำลายชีวิตความเป็นอยู่และทรัพย์สินของชาวเวียดนาม ทั้งนี้ รัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร มีนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์และต่อต้านชาวเวียดนามอพยพอย่างรุนแรง เพราะมีความเกรงกลัวว่า ถ้าหากยอมให้คอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะในเวียดนาม ประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็จะตกอยู่ใต้อิทธิพลของคอมมิวนิสต์ด้วยเช่นกันตามทฤษฎีโดมิโน (The Domino Theory) หลังจากที่เวียดนามเหนือสามารถยึดเวียดนามใต้ได้สำเร็จ ซึ่งนำไปสู่การต่อต้านชาวเวียดนามในประเทศไทยอย่างรุนแรงด้วยเช่นกัน

5. ในช่วงรัฐบาลเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ที่ขึ้นมำำนาจแทนรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร ในปี 2520 แม้จะเป็นรัฐบาลทหารแต่ก็มีความพยายามที่จะปรับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านอย่างเวียดนาม จากกรณีการเยือนประเทศเวียดนามของนายกรัฐมนตรีนพคุณ วัฒนศิริเดช (Pham Van Dong) ในปี 2521 และได้มีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย นโยบายดังกล่าวนี้ นำไปสู่การลดความเข้มงวดและความแข็งกร้าวในการปฏิบัติต่อชาวเวียดนามในประเทศไทยในระดับหนึ่ง

6. ในช่วงรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เข้ามาบริหารงานประเทศ การบริหารประเทศของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทำให้ความเข้มงวดการควบคุมชาวเวียดนามและความหวาดระแวงต่อชาวเวียดนามอพยพในประเทศกลับมาอีกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สืบเนื่องมาจากการเคลื่อนกำลังทหารของเวียดนามเข้าสู่กัมพูชา

7. ในช่วงรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้เข้ามาบริหารประเทศในกลางปี 2531 ก่อนเวียดนามจะถอนกำลังทหารออกไปอย่างเป็นทางการในปี 2532 นโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศในอินโดจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อเวียดนาม ได้ปรับเปลี่ยนไปสู่ความเป็นมิตรและความร่วมมือ และนำไปสู่การพลิกผันของนโยบายต่อชาวเวียดนามอพยพ อีกทั้งนำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้วยการให้สัญชาติไทย และสถานะต่างด้าวแก่ชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยในที่สุด

8. ในช่วงรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ไทยได้สานสัมพันธ์ทางการทูตอย่างจริงจัง ในปี 2536 รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน มีนโยบายการให้สัญชาติไทยแก่ชาวเวียดนามอพยพในเมืองไทย เพื่อเปิดโอกาสในชีวิตและในทางเศรษฐกิจแก่ชาวเวียดนามอพยพ เปิดโอกาสให้ชาวเวียดนามอพยพสามารถส่งบุตรหลานเข้าไปเรียนต่อในสาขาวิชาต่างๆ ที่ทำให้ได้ใบประกอบอาชีพที่มีเกียรติและมีรายได้สูง เช่น หมอ พยาบาล เกษษกร วิศวกร ฯลฯ รวมถึงสามารถเป็นเจ้าของทรัพย์สินต่างๆ ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

การได้รับสัญชาติไทยของชาวเวียดนามอพยพ นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการเปิดโอกาสทางเศรษฐกิจ และปลดปล่อยชาวเวียดนามอพยพออกจากโซ่ตรวนที่ตรึงโอกาสในชีวิตของชาวเวียดนามอพยพมานานเกือบครึ่งศตวรรษ ทำให้ชาวเวียดนามสามารถแสดงวัฒนธรรมเวียดนามออกมาได้อย่างเปิดเผยสู่สาธารณะและสามารถดำรงชีวิตอย่างปกติสุขมากขึ้นในสังคมไทย

จะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 2520 สถานการณ์ในภูมิภาคเอเชียและในระดับโลกนั้น ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง อาจกล่าวได้ว่า นโยบายผ่อนปรนต่อชาวเวียดนามอพยพตั้งแต่รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ อันได้แก่ ไทยและเวียดนาม นั้น ได้สร้างความไว้วางใจและได้ขจัดความหวาดระแวงระหว่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ว่าชาวเวียดนามอพยพเป็นเครื่องมือของรัฐบาลเวียดนามในการเผยแพร่คอมมิวนิสต์ อันเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศไทย ขณะเดียวกัน ความพยายามในการแก้ไขปัญหาชาวเวียดนามอพยพด้วยการให้สัญชาตินั้น มีผลโดยตรงต่อการปรับทัศนคติในทางบวกให้แก่รัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามต่อรัฐบาลไทย จนนำไปสู่ความร่วมมือต่างๆ ในเวลาต่อมา

ภาพสะท้อนของคนเวียดนามในสังคมไทยในวรรณกรรม เรื่อง "เกี้ยวบาวนาจอก"

การศึกษาภาพของคนเวียดนามในสังคมไทยในวรรณกรรม เรื่อง "เกี้ยวบาวนาจอก" ใช้แนวคิดเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับคนในประเด็นวรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2542:หน้า 5-6) นอกจากนี้ ในด้านของวรรณกรรมชั้นนำสังคม วรรณกรรมหรือนักเขียนนั้นมีอิทธิพลต่อสังคม วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2531:หน้า 96-97) ได้กล่าวว่า นักเขียนเป็นหน่วยหนึ่งกับสังคม ย่อมสะท้อนภาพสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของสังคมสมัยนั้นไว้ด้วย

ส่วนกระแสร่วม มาลาภรณ์ และชุตตา จิตพิทักษ์ (2528:หน้า 101-102) ได้กล่าวว่า วรรณกรรมย่อมสะท้อนภาพสังคมเพราะสังคมมีส่วนสร้างจินตนาการและความรู้สึกของนักประพันธ์ วรรณกรรมและสังคมจึงมีอิทธิพลต่อกัน ความคิดของกวีอาจเป็นตัวแทนความคิดของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมทั้งหมด อาจเป็นความคิดที่คล้อยตาม รักษาความคิดของสังคม หรือคัดค้านความคิดของสังคมก็ได้

อาจกล่าวได้ว่า วรรณกรรมมีบทบาทในการชี้แนะสังคม เป็นสื่อที่ดีที่สุดในการถ่ายทอดปัญหาทางสังคม และบางครั้งมีการเสนอหนทางแก้ไขไว้ด้วย เนื่องจากนักเขียนอาศัยศิลปะในการประพันธ์ที่ทำให้ปัญหาในสังคมหรือในชีวิตประจำวันที่ถูกมองข้ามไป หรือไม่เห็นความสำคัญ

ให้เป็นที่ตระหนักหรือเด่นชัดในความคิดของผู้อ่าน นักเขียนเพิ่มสีสันและน้ำหนักให้แก่ปัญหานั้นๆ ด้วยกลวิธีต่างๆ เช่น การผูกเรื่อง การสร้างบุคลิกตัวละคร การใช้ถ้อยคำที่มีความหมายและถึงพร้อมด้วยความงามทางภาษาในบทสนทนาและการบรรยาย เป็นเหตุให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วมไปกับเรื่องที่อ่าน เกิดสำนึกปัญหาที่นักเขียนต้องการแสดงให้เป็นที่รับรู้ และเกิดความคิดที่จะหาทางแก้ไขปัญหานั้น เพื่อให้ผู้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (ชัตสุณี สันธูสิงห์, 2532:หน้า 101-102) ดังที่ปรากฏออกมาผ่านวรรณกรรมเรื่อง เกียวบาวนาจอก ซึ่งผู้เขียนได้ใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องมือให้มีส่วนช่วยเสริมความรักความผูกพันระหว่างคนไทยกับคนเวียดนาม วรรณกรรมมีส่วนในการสร้างมิตรภาพอันดีระหว่างสองประเทศและความเข้าใจอันดีต่อกัน ซึ่งฉากหลังของวรรณกรรมเรื่อง เกียวบาวนาจอก ดังปรากฏในภาพสะท้อนที่นี้ อันได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาชีพ อาหาร พิธีกรรม ภาษา ตลอดจนการปลูกฝังจิตสำนึกรักชาติของชาวเวียดนาม ดังนี้

1. ภาพสะท้อนด้านที่อยู่อาศัย

ชุมชนบ้านนาจอกเป็นชุมชนเวียดนาม (รุ่นที่ 1) ในจังหวัดนครพนม ที่หนีร้อนมาพึ่งเย็นอยู่ประเทศลาว จากนั้นก็อพยพจากฝั่งลาวมายังฝั่งไทยในเหตุการณ์ "วันท่าแขกแตก" ที่เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน ประเทศลาว ก่อนจะขยายไปปักหลักถางป่าดงเพื่อสร้างหมู่บ้าน "บ้านใหม่" หรือที่ชาวเวียดนามเรียกว่า "หมู่บ้านนาจอก"

สถาปัตยกรรมในการสร้างบ้านเรือนของชุมชนนาจอกนั้น ได้มีการผสมผสานรูปแบบของสถาปัตยกรรมของพื้นถิ่นอีสานกับรูปแบบความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามในประเทศเวียดนาม มีองค์ประกอบ คือ พื้นสำหรับไหว้บรรพบุรุษ และมีลักษณะเรือนนอน เรือนครัว และเล่าข้าว ส่วนใหญ่จะเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง ข้างล่างเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ หลังคาสังกะสี ชั้นบนจะต้องมีห้องสำหรับไหว้บรรพบุรุษ ดังข้อความ ต่อไปนี้

“...ในที่สุดสูงก็เลื่อยไม้ได้มากพอปลูกบ้านหลังเล็กๆ ได้หลังหนึ่ง เพื่อนบ้านที่รู้ข่าวก็สละเวลามาช่วยกันคนละไม้คนละมือ บ้านหลังใหม่เป็นบ้านแบบคนไทย ใต้ถุนสูง มุงสังกะสี ปลูกอยู่ติดบ้านดินหลังเก่า บ้านหลังใหม่มั่งคั่งแข็งแรง แม้จะไม่ใหญ่โต แต่ก็มีที่นอนอยู่ใต้ถุนบ้านอยู่ดี ส่วนที่ว่างโล่งมีแคร่ไว้นอนเล่น และผูกเปลให้ลูกนอน...” (...) บ้านไม้หลังใหม่ของสูงเหมือนบ้านคนไทยทุกอย่าง ยกเว้นเสาเรือน คนถวนไม้ชุดหลุมฝังเสาเหมือนคนไทย แต่

จะหล่อปูนซีเมนต์เป็นแท่งสี่เหลี่ยมมีรูตรงกลาง สำหรับเป็นฐานเสาตีนช้าง ไม่
ว่าลมพายุจะพัดจัดขนาดไหน เสาเรือนของคนญวนก็ไม่มีวันล้ม ...”

(เกี้ยวบาวนาจอก, 2546: 57)

จากข้อความสะท้อนให้เห็นการเลือกวัสดุในการสร้างบ้านของคนเวียดนามจะคำนึงถึง
ภูมิอากาศเป็นหลัก ซึ่งวัสดุที่เลือกใช้จะต้องเป็นวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น มีความแข็งแรง ทนทานต่อ
สภาพภูมิอากาศ อย่างบ้านที่สูงสร้างเรียกว่า " Nha truyen thong" คือ บ้านดั้งเดิม หรือบ้าน
โบราณ ที่มีการเลือกใช้วัสดุจากธรรมชาติ ด้วยวัสดุของบ้านนั้นทำให้มีความทนทานต่อลม ฝนและ
พายุ และการที่บ้านอยู่ใกล้แหล่งแม่สำคัญอย่าง "แม่น้ำโขง" ทำให้ออกแบบบ้านที่มีลักษณะยกพื้น
สูงเพื่อป้องกันน้ำท่วม และในแต่ละบ้าน มักจะตั้งศูนย์กลางของบ้านของคนเวียดนามในแต่ละ
ครอบครัว มักจะมีแท่นบูชาบรรพบุรุษของตน ซึ่งทราบได้จากบทอ่าน ดังนี้

“...ตงเดินไปที่ห้องโถงที่มีรูปมารดาติดอยู่ เขาจุดธูป ส่งใจรำลึกถึงมารดา ขอ
ดวงวิญญาณแม่ให้ตามไปปกป้องคุ้มครองเขากับน้องๆ ให้เดินทางถึงกรุงเทพฯ
โดยสวัสดิภาพด้วยเถิด ระหว่างทางอย่าให้ถูกจับกุมฐานหนีออกนอกเขต
ควบคุมได้เป็นอันขาด เขามีน้องเล็กๆ รอความหวังอีกห้าคน กำลังกินกำลัง
นอน ลำพังพ่อคนเดียวรับจ้างเลื่อยไม้ ปลูกผัก ก็แทบไม่พอเลี้ยงปากเลี้ยง
ท้อง เขาเป็นพี่ชายคนโต เขาควรต้องได้มีโอกาสเลี้ยงครอบครัวมากกว่านี้ ถ้า
เขาถูกจับ ถูกส่งไปลาดบัวขาว พ่อกับน้องจะอยู่อย่างไร ตงปักธูปลงใน
กระถางหน้าภาพถ่าย เตียนกับदानเข้ามาจุดธูปขอพร และอำลาดวงวิญญาณ
แม่ก่อนเดินทางเช่นกัน...”

(เกี้ยวบาวนาจอก, 2546: 118)

จากข้อความแสดงให้เห็นว่า ศูนย์กลางในบ้านของคนเวียดนาม ในแต่ละครอบครัว มักจะมี
แท่นบูชาบรรพบุรุษของตน สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึง คนเวียดนามมีความเคารพและยกย่องต่อบรรพ
บุรุษของตน โดยมีความเชื่อว่าบรรพบุรุษจะให้ความคุ้มครองและปกป้องรักษาคนในครัวให้อยู่กัน
อย่างร่มเย็นเป็นสุข

ในชุมชนบ้านนาจอกนั้น มีอีกหนึ่งลักษณะที่โดดเด่น คือ การดำเนินชีวิตที่ใกล้ชิดกับ
ธรรมชาติ กับสิ่งแวดล้อม มีระบบเครือญาติที่เข้มแข็ง ผู้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตแบบชาวบ้านซึ่งมี

อาชีพหลักนั่นคือ การทำการเกษตรและรับจ้างทั่วไป ซึ่งทราบได้จากบทสนทนาระหว่างครูเวินและนักเรียน ดังนี้

"...คนญวนมีอาชีพให้เลือกไม่มากนักหรอก ถ้าไม่ปลูกผักเลี้ยงไก่ ก็ต้องเข้าไปเป็นลูกจ้างตามร้านในเมือง เป็นเจ้าของกิจการก็ไม่ได้ เรียกว่าไอคิวต่ำไอคิวสูงก็ต้องปลูกผักขายกันทุกคนคร้วแหละ..."

(เกี้ยวบาวนาจอก, 2546:41)

จากข้อความดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า คนเวียดนามอพยพมีการทำกิจกรรมภายในครัวเรือนโดยส่วนใหญ่แบ่งพื้นที่โดยรอบของบริเวณบ้านในการปลูกพืชผลผลิตทางการเกษตร เพื่อนำมาบริโภคภายในครอบครัวและเพื่อเชิงพาณิชย์ ไม่เพียงแต่การทำพืชผลทางการเกษตรไว้ค้าขายเพียงอย่างเดียวเท่านั้น คนเวียดนามอพยพยังมีความสามารถในการทำอาชีพหลายอย่าง ซึ่งทราบได้จากบทอ่าน ดังนี้

"...สูงสูบยาหมอดมวนก็ลูกออกไปนอกบ้าน ฝนซาแล้ว เขาเดินโหยงๆ ไปหยิบปล้องไม้ไผ่ที่วางฝังต้นมะม่วงเข้ามาในบ้าน เพราะฝนยังไม่ขาดเม็ดดี สูงลงมือเหลาไม้ไผ่ซ่อมซี่สุมดักปลาให้ลูกชายอย่างว่องไว บ้านเกิดของสูงที่เวียดนามอยู่ริมทะเล เขาจึงหาปลาเก่ง และทำเครื่องมือจับปลาเก่งไปด้วย เมื่อว่างจากงานเลี้ยงไม้ จึงมักมีคนมาจ้างเขาถักแหถักเปลเสมอ เพื่อนบ้านบางคนถึงกับบอกว่า เขาถักแหเร็วจนดูไม่ทันเหมือนมันไหลไปเอง..."

(เกี้ยวบาวนาจอก, 2546: 27-28)

จากข้อความที่กล่าวมา สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มคนเวียดนามอพยพนั้น มีทักษะและสามารถทำอาชีพได้หลายอย่างด้วยกัน เห็นได้จากสูง พ่อของสูงนั้นมีความสามารถในการประมง การทำสุมดักปลา เป็นผลมาจากสภาพภูมิประเทศของเวียดนามนั้น ทางตะวันออกจรดทางใต้ทะเลโดยตลอด ชาวประมงเวียดนามมักอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านตามที่ราบชายฝั่งและหันหน้าออกสู่ทะเล ดังนั้น ชาวเวียดนามจึงมีจิตวิญญาณของชาวประมงมากกว่าคนไทย และเมื่ออพยพมาตั้งรกรากใกล้บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ ชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำจึงมักทำอาชีพนี้ นอกจากประมงแล้ว ชาวเวียดนามยังมีความสามารถในการเป็นช่างฝีมือ เห็นได้จากที่สูงรับานเลี้ยงไม้ บางครั้งก็มีคนมาจ้างถักแห ถักเปล จากข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า คนเวียดนามนั้น มีฝีมือ มีความอดทนในการทำงาน

หนักทุกวิถีทาง เพื่อดิ้นรนให้หลุดพ้นจากการดูถูก ดูแคลนจากคนกลุ่มอื่นในสังคม ซึ่งการพยายามต่อสู้ดิ้นรน ทำงานหาเงินจากหลากหลายอาชีพ โดยการทำงานหนัก อย่างเช่น การออกไปค้าขาย รับจ้างทำงานบ้านให้คนอื่น รับจ้างเลี้ยงหมูเลี้ยงวัว บางคนยึดอาชีพขายไก่ ขายปลา ขายผัก กล่าวได้ว่าคนเวียดนามต้องทำงานหลายอย่างในเวลาเดียวกัน ทำให้เราเห็นภาพของคนเวียดนามอพยพที่มีความขยันขันแข็ง และเป็นที่ยอมรับของคนในเมืองมากขึ้น แต่คนเวียดนามอพยพก็ไม่ละทิ้งพื้นเพ และขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของเวียดนาม

ดังนั้นสามารถกล่าวได้ว่า ในการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวเวียดนาม รวมถึงลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านของคนเวียดนามนั้น สะท้อนให้เห็นถึง ค่านิยมเกี่ยวกับครอบครัวของคนเวียดนาม ที่ส่วนใหญ่มักเป็นครอบครัวขยาย จึงมักสร้างบ้านเพื่อให้มีพื้นที่เพียงพอกับสมาชิกทุกคนในบ้าน มีส่วนกลางไว้ทำกิจกรรมร่วมกัน เห็นได้จากรูปแบบของ Nha truyen thong หรือบ้านดั้งเดิม ที่มีลานกว้างไว้สำหรับเป็นพื้นที่ใช้สอยของครอบครัว มีบ้านหลักและขยายออกเป็นห้องครัว และเรือนเล็กๆ ไว้สำหรับลูกหลานรุ่นต่อไป อีกทั้งยังมีศูนย์กลางภายในบ้าน ซึ่งมักจะมีแท่นบูชาบรรพบุรุษของตน สะท้อนให้เห็นว่า คนเวียดนามมีความเคารพและยกย่องต่อบรรพบุรุษของตนเป็นอย่างมาก

2. ภาพสะท้อนด้านวัฒนธรรมและประเพณี

ในวรรณกรรมเรื่อง เกี้ยวบาวนาจอก นอกจากโครงเรื่องจะบอกเล่าเหตุการณ์อิงประวัติศาสตร์ในช่วงหลัง 2488 แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี และความเป็นอยู่ของคนเวียดนามอพยพผ่านพิธีกรรมสำคัญต่างๆ ซึ่งทราบได้จากบทอาถรรพ์ ดังนี้

“...เมื่อถึงวันที่หนึ่งพฤษภาคมของทุกปี กุยเห็นพ่อทำความสะอาดกรอบรูปจัดดอกไม้ให้สวยงาม จูตุบูชา พ่อว่าเป็นวันเกิดของท่าน และอีกวันหนึ่งที่หึงบูชาก็ได้รับการดูแลเป็นพิเศษคือวันที่สองกันยายน ในวันที่ทุกบ้านจะตัดกระดาษสีสวยเป็นโคมไฟประดับประดาที่บ้านและศาลเจ้าพ่อตายเวียง คนญวนจะไปรวมตัวกันที่ศาลเจ้า ร้องรำทำเพลงเฉลิมฉลองวันที่สองกันยายนกันอย่างมีความสุข เพราะวันนี้คือวันประกาศเอกราช ที่กุยและเด็กๆ ในหมู่บ้านได้รับการสั่งสอนให้จดจำไว้...”

(เกี้ยวบาวนาจอก, 2546:58)

จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็น คนเวียดนามมักปลูกฝังให้ลูกหลานชาวเวียดนามมีความรักและความผูกพันในชาติ จากการเคารพหิ้งบูชาปีศาจ หิ้งบูชาปีศาจ สะท้อนถึงความรักชาติ เป็นเสมือนที่พึ่งทางใจยามทุกข์ยากของชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะชาวเวียดนามอพยพที่ต้องอยู่ภายใต้แรงกดดันนานปีการจากรัฐบาลไทย ครอบครัวชาวเวียดนามทุกครัวเรือนทั้งในและนอกเวียดนามจะมีหิ้งบูชาบรรพบุรุษด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้นจะเห็นว่า หิ้งบูชาปีศาจนี้แสดงให้เห็นถึงความรักชาติ ความสำนึกในความเป็นเวียดนาม และความรักในตัวของโฮจิมินห์ นอกจากหิ้งบูชาบรรพบุรุษแล้ว ยังมีพิธีกรรมที่มีความสำคัญจัดขึ้นที่ศาลเจ้าพ่อตายเวียง คือ พิธีวันไหว้บรรพบุรุษ หรือเต็ด (ตรุษญวน) โดยจะจัดขึ้นในช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ (วันตรุษจีน) ของทุกปี ซึ่งทราบได้จากบทอ่าน ต่อไปนี้

“...ทุกครอบครัวฆ่าเป็ดฆ่าไก่ที่เลี้ยงไว้ทุกบ้าน เมื่อถึงวันจ่ายวันแรกของเทศกาลตรุษจีน รวมทั้งซื้อหามาและผลไม้ตามแต่ฐานะของแต่ละครอบครัว ฮุงฆ่าเป็ดฆ่าไก่อย่างละสองตัวต้มให้สุกไว้ตั้งแต่ตอนเย็น พรุ่งนี้กลางคืนจะได้เซ่นไหว้ตามธรรมเนียม ต่างจากธรรมเนียมจีนที่ไหว้ในตอนเช้า คำวันไหว้คนจะเริ่มนำของเซ่นไหว้ไปยังศาลเจ้าพ่อตายเวียงในหมู่บ้าน ใครสะดวกตอนไหนก็ไปตอนนั้น แต่ไม่เกินเที่ยงคืน รุ่งเช้าก็จะนำของเซ่นไหว้กลับมากินเลี้ยงกันอย่างอึดหน้าสำราญ (...)

เด็กๆ ตื่นนอนด้วยเสียงประทัดดังรัว บ้านนั้นบ้านนี้ กวญแต่งตัวให้ตัวเองและน้องๆ ด้วยเสื้อผ้าชุดใหม่ อาหารมื้อเช้ามีหมูเห็ดเป็ดไก่อย่างเหลือเฟือ เวลานี้ยังเช้าเกินกว่าเพื่อนบ้านจะเดินทางไปมาหาสู่กัน เพราะธรรมเนียมคนญวนในวันตรุษจีนหรือวันขึ้นปีใหม่ ห้ามเดินเข้าไปเหยียบอาณาเขตบ้านใครเด็กๆ ถูกสั่งสอนในเรื่องนี้กันมาตั้งแต่เล็กๆ และทุกคนปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด...”

(เกี้ยวบานาจอก, 2546:103)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เทศกาลเต็ดสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษเชื่อในเรื่องโชคลาภของชาวเวียดนาม การพบปะรวมตัวกันของคนในครอบครัวที่แสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ มีการให้พร และการชงหย่า คือ "ความเชื่อเรื่องผู้มาเยือนในวันแรก" และยังมีข้อห้ามต่างๆอีกมากมาย เช่น ห้ามกวาดบ้านเพราะเกรงว่าจะกวาดโชคลาภออกไป ห้ามยืมเงิน ห้ามพูดคำหยาบ เป็นต้น ในช่วงต้นปีคนเวียดนามก็จะนิยมเดินสายไปทำบุญไหว้พระตามวัดวา

อารามหรือศาลเจ้าต่างๆ เพื่อขอพรให้โชคดีตลอดปี และยังมีการติดกระดาษแดงที่เขียนคำอวยพรดีๆ ไว้ประดับบ้านอีกด้วย

นอกจากนี้ ชาวเวียดนามยังให้ความสำคัญกับอาหารที่นำมาประกอบพิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษ ในเทศกาลเต๋ต ด้วยผลไม้สด อาหารคาวหวาน หมูหัน ไก่ ข้าวเหนียวสีแดง ผัดผัก แกงต้มจืดที่เป็นน้ำต้มผักหลายๆชนิด ชาดไม่ได้คือ แบ่งจิ้ง แบ่งไต ซึ่งทราบได้จากบทอ่าน ดังนี้

“...กลิ่นอายของเทศกาลตรุษจีนเริ่มแล้วเมื่อเสียนมาจากในเมือง เพื่อมาช่วยทำขนมตรุษจีนโดยเฉพาะ สูงซื้อหมูสามชั้นมาเตรียมไว้แต่เช้าเมื่อคนในหมู่บ้านทำหมูแล้วแบ่งขาย ไม่มีใครทำหมูเพื่อขายโดยเฉพาะยกเว้นตรุษจีน อาจจะมีคนทำหมูหลายบ้านหน่อยก็พอหาซื้อได้ไม่ยากนัก ถ้าไม่รีบซื้อไว้แต่เนิ่นๆ อาจจะต้องไปซื้อในเมือง เสียนแล้วหมูสามชั้นเป็นแผ่นบางยาวเกือบคืบ เตรียมบดถั่วเหลืองนึ่งเข้ากับพริกไทยและเครื่องปรุงอื่นๆ ไว้ทำไส้ ขั้นตอนการห่อไม่มีอะไรซับซ้อนด้วยการนำข้าวสารเหนียวล้างสะอาดใส่ใบตอง ใส่ไส้แล้วห่อคล้ายข้ามต้มมัด แบ่งไตเป็นทั้งขนมกินเล่นและเปียอาหารคาวก็ได้ คนญวนจะทำแแบ่งไตเฉพาะเทศกาลตรุษจีนเท่านั้น...”

(เกี่ยววาวนาจอก, 2546: 94)

จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็นความเชื่อของชนมประจำวันเต๋ต ทำจากข้าวเหนียวนึ่ง ถั่วเหลืองเนื้อหมู ห่อด้วยใบไม้เขียวเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของแผ่นดิน และรูปร่างกลม แสดงถึงพระอาทิตย์ สะท้อนให้เห็นคติของความอุดมสมบูรณ์ในสังคมเกษตรกรรมซึ่งดินและแสงอาทิตย์มีความจำเป็นสำหรับการเพาะปลูก และคติความเชื่อในเรื่องจักรวาลที่ประกอบไปด้วยดินและฟ้านั่นเอง

จะเห็นว่า เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวเวียดนามในประเทศไทยอาจเห็นได้จาก การเคารพผู้อาวุโสและการกราบไหว้บรรพบุรุษ การเคารพหิ้งบูชาปีศาจ การบูชาศาลเจ้า การฉลองวันปีใหม่หรือเต๋ต แม้จะไม่ยิ่งใหญ่เท่าการฉลองของคนเวียดนามในประเทศเวียดนามก็ตาม อย่างไรก็ตาม ยังมีการแต่งกายตามประเพณีดั้งเดิม เช่น การใส่อ้าวสาย การใช้ภาษาเวียดนามสื่อสารระหว่างกัน การบริโภคอาหารเวียดนาม พิธีแต่งงาน พิธีศพ ซึ่งทราบได้จากบทสนทนาระหว่างกวยและองเตียว ดังนี้

"ไถ่กูย จะได้พี่เขยแล้วซีเรา" เตียวเดินเข้ามาทักทาย เมื่อเห็นสูงกำลังนั่งสูบยาเส้น ส่วนผู้เป็นลูกชายกำลังนั่งทำการบ้านของครูวิน

"อะไรนะครึบอง" กูยถามงงๆ หันไปมองพ่อ พ่อทำหน้าที่มึมๆ

"อ้าว ยังไม่รู้อะไรอะ" เตียวถามสูง

"ยังไม่ได้บอกหรอก"

"อะไรนะบา" กูยถามอย่างอยากรู้เต็มที่

"จีเลียนของเอ็งจะแต่งงาน" เตียวตอบเสียเอง

"กับใคร" กูยถามเกือบเป็นตะโกน

"คนญวน บ้านอยู่ในตลาด เขาค้าขาย" สูงขยายความ

(เกี้ยวบาวนาจอก, 2546:80)

จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ในอดีตการแต่งงานของชาวเวียดนามกับคนไทยจะเกิดขึ้นน้อยมาก ทั้งนี้ประการแรกคือ ชาวเวียดนามในอีสานคิดเสมอว่า ตนจะเดินทางกลับเวียดนาม ไปตั้งรกรากในเวียดนามและไม่อยากให้ลูกหลานของตนรักกับคนไทย มิฉะนั้น จะเป็นความผูกพันและกลับเวียดนามไม่ได้ ประการที่สอง ความเป็นชาตินิยม ทำให้พ่อแม่ชาวเวียดนาม (รุ่นที่ 1) ไม่ต้องการให้ลูกหลานของตน (รุ่นที่ 2) ชนเชื้อชาติอื่น นอกจากเชื้อชาติเดียวกับตน ประการที่สาม จากการปลูกฝังทัศนคติในทางลบของรัฐบาลและเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐไทยเกี่ยวกับชาวเวียดนามในประเทศไทยให้กับชาวไทยในอดีต ทำให้ชาวไทยเองก็ไม่ประสงค์จะแต่งงานกับชาวเวียดนาม และมีความรู้สึกแปลกแยกต่อกัน (ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, 2548:หน้า194-195) อีกอย่าง ชาวเวียดนามเองก็มีความเชื่อว่าผู้ชายไทยนั้นขี้เกียจ ไม่ขยันทำงานเท่ากับคนเวียดนามด้วยกัน จึงไม่ประสงค์ให้ลูกหลานของตนแต่งงานกับคนไทย

ในวรรณกรรมเรื่องนี้ จะเห็นได้ว่า ระบบครอบครัวของชาวชุมชนนาจอกนั้น มีความเชื่อและค่านิยมในเรื่องของการแต่งงานที่มักจะแต่งงานกับคนเชื้อสายเวียดนามด้วยกัน เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ ให้ความช่วยเหลือกัน และยังคงเป็นการรักษารูปแบบของการทำพิธีกรรม และความสัมพันธ์ด้านสังคมให้คงอยู่ โดยส่วนใหญ่แล้ว ชาวเวียดนามในหมู่บ้านนาจอกนับ

ถือศาสนาพุทธ ในเรื่องของด้านสังคมนั้นมีความเข้มแข็งทางด้านชาติพันธุ์ ทำให้ยังคงรักษาเอกลักษณ์ด้านการให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโสในชุมชน และมีการจัดพิธีต่างๆ ตามเทศกาล เช่น ประเพณีเตีต หรือตรุษญวน เป็นต้น

อาหารการกินก็เป็นอีกหนึ่งรูปแบบของการอนุรักษ์วัฒนธรรมแบบเวียดนาม ครอบครัวชาวเวียดนามยังคงตักแกงจืดใส่ข้าว เมนูที่มีผักเยอะๆ โดยเฉพาะแกงปู ซึ่งเป็นการกินอาหารแบบชาวเวียดนามทางภาคเหนือ และอาหารที่ยังคงนิยมบริโภคและแสดงถึงความเป็นเวียดนาม คือ "มะเขือเปราะตองน้ำเกลือ" ซึ่งครอบครัวชาวเวียดนามอพยพในภาคอีสานอย่างนครพนม มุกดาหาร อุดรธานีและสกลนครยังคงบริโภคอยู่ ซึ่งทราบได้จากบทสนทนาระหว่างกวยและป้าเลิม ดังนี้

“...กวยชะงักอยู่ที่ประตูห้องครัว เมื่อได้กลิ่นไข่เจียวหอมฉุย ป้าเลิมนั่นเองเป็นคนตื่นแต่เช้ามาช่วยหุงข้าวทำกับข้าว (...) "อ้าว กวยตื่นแต่เช้าเหมือนกันรี" เลิมทำอย่างยิ้มแย้มแจ่มใส พยายามกระตือรือร้นช่วยหุงข้าวเหนียวมาวางบนโต๊ะ (...) "ป้าเลิมนี้ข้าวเหนียวได้ใจ ผมไม่ได้หมาไว้" กวยถามอย่างทึ่ง (...) "จะไปยกอะไร ก็แช่น้ำอุ่นจัดๆ เสียหน่อยก็ได้แล้ว ป้าเองยังเคยลืมหิวไหมล่ะ กินเสียก่อนน้องซี" เลิมเปิดฝาซีไข่เจียวจานโตวางเคียงมะเขือไข่เต่าตองแก้มลิ้น แถมยังมีต้มจืดผักโขมใส่กุ้งแห้งตำละเอียด ทำให้น้ำแกงจืดหวานอร่อยโดยไม่ต้องใส่หมู...”

(เกี้ยวบาวนาจอก, 2546:128)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่า อาหารเป็นเครื่องสะท้อนถึงสังคมและวิถีชีวิตอย่างชัดเจน อาหารเวียดนามสะท้อนให้เห็นถึง สภาพสังคมและวิถีชีวิตของคนเวียดนามที่มีความเรียบง่าย เห็นได้จากอาหารเวียดนามส่วนใหญ่จะมีวิธีการประกอบอาหารรวมถึงวิธีการปรุงที่มีความเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน และไม่มีการประติประดอยมากมาย เพราะต้องใช้เวลาให้น้อย เป็นผลมาจากลักษณะนิสัยของคนเวียดนามที่เป็นคนเรียบง่าย รวมไปถึงบ้านเมืองในอดีตที่ต้องประสบกับสงครามเป็นระยะเวลานาน ทำให้คนเวียดนามไม่ได้ให้ความสำคัญพิถีพิถันกับเรื่องอาหารมากนัก ในแต่ละมื้อหลักๆ ของคนเวียดนามจึงมักประกอบไปด้วย ข้าว ผัก น้ำซุ๊ป และเนื้อสัตว์ เป็นต้น

นอกจากอาหารจะสะท้อนให้เห็นถึงด้านชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นด้านประวัติศาสตร์ในยุคที่เวียดนามได้ตกเป็นอาณานิคมของจีนมายาวนานและเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส โดยเฉพาะเวียดนามภาคเหนือจะได้รับอิทธิพลจากจีนค่อนข้างมาก โดยเริ่ม

จากการรับเครื่องมือประกอบอาหารอย่าง "กะทะทองเหลือง" เข้ามาทำให้เวียดนามรับรู้วิธีการปรุงแบบจีน คือ การผัดเข้ามาด้วย

อาหารเวียดนามที่ได้รับอิทธิพลจากจีน จะมีการใช้เครื่องปรุงเครื่องเทศอย่างจีน เช่น ซีอิ้ว เต้าเจี้ยว ซอสฮอยซิน เต้าหู้ยี้ อบเชย โป๊ยกั๊ก ผงพะโล้ และเครื่องตุ๋นยาจีน ส่วนอิทธิพลด้านอาหารที่ได้รับจากฝรั่งเศส ก็คือ บาแกตต์ หรือ ขนมปังฝรั่งเศส นิยมรับประทานกับตับบด สเต็กและสตูว์ เป็นต้น

ดังนั้น สามารถกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมการรับประทานอาหารของชาวเวียดนาม เป็น การรับประทานร่วมกันในเครือญาติ ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันภายในครอบครัว ซึ่งชาวเวียดนามถือคติว่าการรับประทานอาหารร่วมกันทำให้ผู้เป็นพ่อแม่มีความสุข และมีเวลาให้คนในครอบครัวได้ปรึกษาหารือกัน รูปแบบอาหารของชาวเวียดนามได้มีการผสมผสานกับอาหารของชาวไทยท้องถิ่น แต่อาหารที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชาวเวียดนามที่ยังคงเหลือวัฒนธรรมด้านอาหารอยู่ คือ แบน จิ้ง แบน ไต ที่เป็นอาหารในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญ อย่าง ประเพณีเตี๊ด เป็นต้น

3. ภาพสะท้อนด้านกระบวนการปลูกฝังความเป็นเวียดนาม จากคนเวียดนามอพยพ(รุ่นที่ 1) ผู้คนเวียดนามอพยพ (รุ่นที่ 2)

การศึกษาเป็นเรื่องที่สำคัญของประชาชน คนเวียดนามจะให้ความสำคัญกับการศึกษาโดยทุกครอบครัวจะปลูกฝังให้ลูกหลานของตนนั้นรักการศึกษา โดยในอดีตนั้น ในชุมชนนาจอกมี "โรงเรียนบ้านนาจอก" ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านมิตรภาพไทย-เวียดนาม เป็นโรงเรียนที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการส่วนการศึกษานอกระบบ ในอดีตทางชุมชนมีการเรียนการสอนนอกระบบ คือ การสอนภาษาเวียดนามโดยคนไทยเชื้อสายเวียดนามในชุมชน และการสอดแทรกรูปแบบของการทำพิธีกรรม การรักษาวัฒนธรรมประเพณีของชาวเวียดนาม โดยเป็นการคงรักษาไว้ทางด้านเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้คงอยู่สืบไป ดังนี้

“...ตัวหนังสือภาษาเวียดนามเด่นสะดุดตาอยู่เหนือภาพเขียนว่า 'ด็อกลับ' ซึ่งแปลว่า 'เอกราช' กุยขนลุกชู หนังสือเรียนภาษาเวียดนามเป็นสิ่งหายากหนักหนา ครูสอนหนังสือมักบอกให้จดในสิ่งที่เรียนเท่านั้น ไม่เคยมีหนังสือเรียน ถ้ามีก็เป็นคู่มือครูเสียมากกว่า แต่ตอนนี้มีหนังสือเล่มหนึ่งที่เขียนเกี่ยวกับการต่อสู้เพื่อเอกราช มาอยู่ในมือของเขาแล้ว กุยแทบจะทนไม่ได้ที่ต้องนั่งนิ่งไม่เหลียวดูหนังสือในมือ

และไม่เปิดอ่านจนกว่าจะถึงบ้าน "ครูรู้ว่ากวยชอบอ่านหนังสือ ก็เลยให้หนังสือ เพื่อที่จะได้ไม่ลืมภาษาของเรา ไม่ลืมประเทศชาติของบรรพบุรุษ บางทีกวยอาจจะได้เรียนสูงกว่าที่ใครๆคิด" ครูเวินพูดยืดยาว "ส่วนคนที่สอบได้ที่สองและสาม ครูให้ปากกาคคนละด้าม หวังว่าปีหน้าทุกคนจะตั้งใจเรียนกันทุกคน ไม่มีใครขาดหายไปจากชั้นเรียน ปีหน้าเราจะอยู่ชั้นหกแล้ว เรียนจบชั้นแปดเมื่อไร เราก้ถือว่าเป็นผู้มีการศึกษา เป็นปัญญาชน เป็นผู้นำทางความคิดและการกระทำให้เพื่อนพ้องญาติมิตรในหมู่บ้านของเรา..."

(เกี่ยววาวนาจอก, 2546:138-139)

จากตัวอย่างที่ 1 ข้างต้น นอกจากจะสะท้อนให้เห็นความสำคัญของการศึกษาแล้ว ยังสะท้อนถึงการปลูกฝังในเรื่องของความกตัญญูที่ชาวเวียดนามสั่งสอนกันจากรุ่นสู่รุ่น ให้อ่อนรำลึกถึงต้นกำเนิดของสิ่งต่างๆ ว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร เพื่อไม่ให้ลูกหลานชาวเวียดนามลืมรากเหง้า ลืมบรรพบุรุษของตน และให้ระลึกถึงดวงวิญญาณของเหล่าบุรพกษัตริย์ที่สร้างบ้านแปงเมือง รำลึกถึงผู้กล้าในคราวที่ประเทศชาติมีศึกสงคราม รวมไปถึงพระคุณของครูบาอาจารย์ที่ได้สั่งสอน นอกจากนี้ คนเวียดนามยังปลูกฝังเรื่องความรักชาติให้เพื่อนพ้องและลูกหลาน ซึ่งทราบได้จากบทสนทนาระหว่างหัวหน้ากลุ่มเยาวชน ดังนี้

"...ขอให้เรากล้าหาญอดทน ทำแต่สิ่งดี เป็นคนดีของสังคม ของประเทศไทย และเวียดนาม อันเป็นรากเหง้าของเราอย่าท้อแท้ อย่าอ่อนแอ คนเข้มแข็งเท่านั้นจึงจะชนะ ถ้าเพื่อนๆน้องๆท้อ ขอให้นึกถึงพี่น้องเรากำลังต่อสู้เพื่อเอกราชของประเทศอยู่ เขาแลกด้วยชีวิตที่มีค่าสูงสุดของมนุษย์ ความทุกข์ของพวกเขาเล็กน้อยมาก เมื่อเทียบกับพี่น้องของเรา..."

(เกี่ยววาวนาจอก, 2546:145)

จากข้อความ สะท้อนให้เห็นถึง ความมุ่งหมายที่จะปลูกฝังความรักชาติบ้านเมืองให้ฝังลึกอยู่ในจิตใจของชาวเวียดนามทุกคน สอดคล้องกับสุภาษิตเวียดนามที่กล่าวไว้ว่า "Trâu sông ta an cò sông ta, Tuy rằng cò cut, nhung mà cò thom" หมายถึง ควายของเรากินหญ้าในทุ่งของเรา แม้ว่าหญ้านั้นจะสั้น แต่กลิ่นของมันก็หอม สุภาษิตบทนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงการปลูกฝังความรักชาติบ้านเมืองให้กับคนเวียดนามทุกคน โดยเปรียบทุ่งหญ้าเป็นประเทศชาติ เปรียบควายเป็นพลเมืองใน

ชาติ ที่แม้จะลำบากยากจนไม่สะดวกสบายเหมือนบ้านเมืองอื่น แต่ก็เต็มไปด้วยความสุขใจและภูมิใจในผืนแผ่นดินของตน อีกทั้งยังปลูกฝังในเรื่องของความสามัคคี จากบทสนทนาของหัวหน้ากลุ่มเยาวชน ดังนี้

"ดอกไม้ทุกดอกที่พวกเราทุกคนหามาได้ ด้วยความเสียสละหยาดเหงื่อแรงงาน จะถูกส่งไปใช้ในการทำสงครามกู้ชาติยุทธศาสตร์ขั้นสุดท้ายเพื่อปลดปล่อยเวียดนามภาคใต้ อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ผมขอแสดงความชื่นชมจิตใจเสียสละของเพื่อนๆ น้องๆ ทุกคนเป็นอย่างยิ่ง เห็นไหมครับว่า แม้เราจะเป็นเด็ก แต่เมื่อเราร่วมมือกัน เราก็สามารถทำความฝันให้เป็นจริงได้"

(เกียบบาวนาจอก, 2546: 173)

จากข้อความ สะท้อนให้เห็นถึง การปลูกฝังเรื่องความรักความสามัคคีของคนเวียดนาม โดยเปรียบกับการรวมกันของหน่วยเล็กๆ ดังสุภาษิตเวียดนามที่ว่า "Góp gió thành bao, gáp cây nèn rung" แปลว่า ลมเมื่อรวมกันเป็นพายุ ต้นไม้เมื่อรวมกันเป็นป่า ความหมายว่า แม้คนเพียงคนเดียวก็กลายเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ได้ หากรวมตัวและมีความสามัคคีกัน โดยเราจะเห็นภาพของคนเวียดนามที่มีคุณลักษณะของความสามัคคี จากเหตุการณ์ประวัติศาสตร์การสู้รบขับไล่กองทัพต่างชาติไปให้พ้นแผ่นดินครั้งแล้วครั้งเล่า ได้รับชัยชนะหลายครั้งหลายหน นั้นเพราะคนเวียดนามมีความสามัคคี รักพวกพ้อง และรักประเทศชาติ เชื่อฟังผู้นำอย่างดียิ่ง ทำให้จากกำลังของคนเพียงคนเดียวจากหน่วยเล็กๆ เพียงหน่วยเดียว กลับกลายเป็นกำลังที่ยิ่งใหญ่ได้ด้วยความสามัคคี และประการสุดท้ายคือ การปลูกฝังเรื่องการทำความดี ซึ่งทราบได้จากบทสนทนายกหว่างกวยและพ่อ ดังนี้

"...ท่านเป็นผู้นำในการกอบกู้เอกราชให้หลุดพ้นจากพวกจักรวรรดินิยม ท่านต่อสู้มานานหลายสิบปีแล้ว หมู่บ้านของเราท่านก็เคยมาอยู่ระยะหนึ่งนะ" ผู้เป็นพ่อเล่าให้กวยฟังเมื่อเขามาหยุดมองภาพนี้

"มาทำไม"

"มาทำให้พวกเรารักใคร่สามัคคี รวมตัวกันไว้ ไม่ทอดทิ้งกัน ท่านมาเพื่อให้เราไม่ลืมประเทศของเราไงล่ะ..."

(เกียบบาวนาจอก, 2546:59)

จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงการปลูกฝังให้ทุกคนทำความดี เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ เมื่อตายไปแล้ว คุณความดีที่ทำไว้นั้น ไม่ได้ตายตามตัวบุคคลผู้นั้นไป แต่ความดีจะสถิตและได้รับการสรรเสริญต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เช่นเดียวกับลุงโฮ หรือโฮจิมินห์ ที่ลูกหลานคนเวียดนามให้การกล่าวขานถึงคุณความดีจากรุ่นสู่รุ่น และยกย่องให้ "โฮจิมินห์" เป็นวีรบุรุษกวีชาติจวบจนปัจจุบัน ไม่ว่าบ้านไหนๆ ก็ล้วนสอนลูกสอนหลานชาวเวียดนาม ให้รู้จักลุงโฮจิมินห์ เรื่องราวของโฮจิมินห์ถูกบันทึกเป็นแบบเรียนให้เยาวชนเวียดนามได้ศึกษาถึงความกล้าหาญและควรยึดถือเป็นแบบอย่าง

นอกจากนี้ การถ่ายทอดความเป็นเวียดนามในวรรณกรรมเรื่อง เกี้ยวบาวนาจอก ยังได้ปรากฏกระบวนการถ่ายทอดความเป็นเวียดนามไว้ อาทิ ภาษาเวียดนาม เป็นภาษาที่คนในชุมชนนั้นยังมีการใช้งานสื่อสารกันอยู่มาจนถึงปัจจุบัน โดยมีการสืบทอดกันทางลูกหลาน สอนกันในครอบครัว ทั้งนี้เป็นการสืบทอดทางด้านวัฒนธรรมทางภาษา

จะเห็นได้ว่า ในอดีตโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษที่ 2490 และ 2500 การเรียนการสอนภาษาเวียดนามในประเทศไทยเป็นไปอย่างปิดบังและอย่างลับๆ ในบ้านชาวเวียดนาม เนื่องจากรัฐบาลไทยนับตั้งแต่จอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ห้ามเปิดโรงเรียนสอนภาษาเวียดนาม ทำให้มีการรวมกลุ่มกันเรียนภาษาลับๆ กลุ่มไม่เกิน 7 คน (ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, 2548: หน้า 199) แต่ปัจจุบันสถานการณ์ได้แตกต่างไปจากอดีตแล้ว เนื่องจากในปัจจุบันการเรียนภาษาเวียดนามได้เป็นไปอย่างเสรี ชาวเวียดนามอพยพและชาวไทยเชื้อสายเวียดนามสามารถแสดงตนและพูดภาษาเวียดนามกันได้อย่างเปิดเผยในที่สาธารณะได้ โดยไม่ต้องหวั้นเกรงว่าจะถูกเพ่งเล็งจากเจ้าหน้าที่รัฐของไทยดังเช่นในอดีต

การเล่าเรื่องในวรรณกรรมเรื่อง เกี้ยวบาวนาจอก

เรื่องเล่าทุกเรื่องจะมีผู้เล่า ในการศึกษาวิธีการเล่าเรื่อง ผู้อ่านควรถามคำถามสองคำถาม อันจะทำให้เกิดความเข้าใจประเด็นที่ต้องแยกมุมมองและเสียงเล่าออกจากกัน คือ ใครเป็นผู้เห็น และใครเป็นผู้เล่า การตอบคำถามว่า ใครเป็นผู้เห็น คือ การศึกษามุมมอง ส่วนการตอบคำถามว่า ใครเป็นผู้เล่า คือ การศึกษาเสียงเล่า หรือผู้เล่าเรื่อง ดังที่กล่าวต่อไปนี้การศึกษาวรรณกรรมมักจะวิเคราะห์มุมมองและเสียงเล่าโดยรวมให้เป็นเรื่องเดียวกัน แต่นักวิชาการวรรณกรรมปัจจุบันต่างชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่ควรแยกวิเคราะห์ทั้งสองสิ่งนี้ออกจากกัน (สรณัฐ ไตลังคะ, 2543:28-29)

นักวิชาการศาสตร์แห่งเรื่องเล่า เช่น ฟรันซ์ สแตนเซล (Franz Stanzel) เคลนธ์ บรูคส์ (Cleanth Brooks) และโรเบิร์ต เพ็นน์ วอร์เรน (Robert Penn Warren) รวมทั้งเวย์น บูธ (Wayne Booth) ได้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาแบบ “มุมมอง” ไม่สามารถแยกแยะคำถามสองคำถามที่ปรากฏเมื่ออ่านเรื่องเล่าได้ นั่นคือ “ใครมอง?” และ “ใครเล่า?” (สรณัฐ ไตลังคะ อ้างถึงใน Rimmon-Kenan, 1983: 71)

ในบางเรื่องผู้เล่าอาจเป็นทั้งผู้มองและผู้เล่า แต่ในบางเรื่องผู้เล่าอาจเล่าเรื่องคนอื่นที่เป็นผู้มอง เช่น ในกรณีการเล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 3 (แบบสัพพัญญู แบบภววิสัย แบบมุมมองจำกัด) จะเห็นได้ว่า ในการศึกษา “มุมมอง” ที่มีการแบ่งประเภทตามสรรพนามที่ใช้ในการเล่าเรื่องนั้นเน้นเรื่องของ “การมอง” ไม่เห็นความซับซ้อนการวิธีการเล่าที่ผู้มองและผู้เล่าอาจไม่ใช่คนเดียวกัน ดังนั้น การใช้คำว่ามุมมองจึงไม่เอื้อต่อการตั้งคำถามต่อไปว่า เหตุใดผู้แต่งจึงเลือกวิธีการนั้น? วิธีการเล่าดังกล่าวได้ส่งผลอย่างไรต่อเรื่อง? และการใช้วิธีการนั้น ส่งผลต่อการรับรู้ของผู้อ่านอย่างไร? เกิดการปะทะระหว่าง “คนเล่า” และ “คนมอง” หรือไม่? นักวิชาการด้านศาสตร์แห่งเรื่องเล่าเหล่านี้จึงชี้ให้เห็นว่าในการเล่าเรื่อง (narration) และ “การมอง” หรือการนิทัศน์ (focalization) อาจไม่ได้เกิดจากคนเดียวกัน การแยกแยะเช่นนี้เป็นเรื่องที่ยาก เพราะจะนำไปสู่การตีความที่สำคัญต่อไป

คำว่า “focalization” นี้ เป็นคำที่นักวิชาการศาสตร์แห่งเรื่องเล่า คือ เจราร์ด เฌอเน็ตต์ (Gérard Genette) แต่ริมมอน-คีนัน เห็นว่า แม้คำนี้จะมีความหมายแสดงนัย “การมองเห็น” แต่ความหมายก็ไม่จำกัดเพียงการมองเห็นเหมือนคำ “มุมมอง” “point of view” แต่มีความหมายกว้างพอที่จะรวมไปถึงการรับรู้ อารมณ์และจุดมุ่งเชิงอุดมการณ์ (สรณัฐ ไตลังคะ อ้างถึงใน Rimmon-Kenan, 1983: 71) ส่วนในบทความนี้แปลคำ “focalization” ว่า “การนิทัศน์” โดยคำว่า “นิทัศน์” หมายถึงการแสดง การเห็น ซึ่งเป็นความหมายที่กว้างกว่า “มุมมอง” และบุคคลที่แสดงกิริยาดังกล่าวจะเรียกว่า “ผู้นิทัศน์”(focalizer)

การนิทัศน์มีสองแบบที่พิจารณาจากตำแหน่งที่สัมพันธ์กับตัวเรื่อง คือ การนิทัศน์ภายนอกตัวเรื่อง (external focalization) หรือที่เรียกว่า “ผู้เล่าเรื่อง-ผู้นิทัศน์” (narrator-focalizer) หมายถึง การที่ผู้เล่าเรื่อง(ที่ไม่เป็นตัวละครในเรื่อง) เป็นผู้มอง ส่วนการนิทัศน์ภายในตัวเรื่อง (internal focalization) เรียกว่า “ตัวละคร-ผู้นิทัศน์” (character-focalizer) หมายถึงการที่ ตัวละครเป็นผู้มองมีความสามารถจำกัดในการมอง คือ เห็นเฉพาะส่วนที่เป็นประสบการณ์ของตัวละคร

เท่านั้น โดยทั่วไปผู้อ่านจะรับรู้ได้ผ่านวิธีการที่เรียกว่า “การพูดเดี่ยวภายในใจ” (interior monologue) การนิทัศน์สองแบบนี้สามารถปรากฏสลับไปมาในตัวเรื่องได้

อาจกล่าวได้ว่า สิ่งที่โดดเด่นในวรรณกรรมเรื่อง เกี้ยวบาวนาจอก คือ การเล่าสลับระหว่าง "ผู้เล่าเรื่องกับผู้นิทัศน์" เกี้ยวบาวนาจอกได้ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านสายตาของเด็กชายคนหนึ่ง ที่เป็นชาวเวียดนามอพยพซึ่งเป็นผู้นิทัศน์หลักของเรื่อง คือ เหงียน วัน กวูย เรื่องที่เกิดขึ้นในวรรณกรรมเรื่องนี้เริ่มต้นที่ปัญหาของตัวละคร ต่อจากนั้น ก็ใช้สายตาของตัวละครกวูยฉายไปยังชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามอพยพ รวมถึงครอบครัวคนไทยอื่นๆ ที่อยู่ในหมู่บ้านนาจอก ที่คอยหมุ่นเวียนเข้ามา มีบทบาทในการช่วยเหลือตัวละครกวูยในคราวต่างๆ ตามแต่โอกาส

กวูย คือ เด็กชายชาวญวน เสียงที่เล่าผ่านสายตาของกวูยเป็นการรายงานว่าเกิดอะไรขึ้น ด้วยการเปิดเรื่องเข้าสู่เหตุการณ์ และบรรยายความคิด ความรู้สึกภายในใจของตัวละครที่มีต่อเหตุการณ์นั้นๆ ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วมไปในทิศทางเดียวกันกับตัวละคร จะเห็นว่า ผู้เล่าเรื่องพยายามที่จะฉายภาพให้เห็นถึงความรู้สึกของชาวเวียดนามอพยพที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนในดินแดนที่มีใช้แผ่นดินเกิดของตน และยังคงดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางความกดดันจากสังคม ที่ให้ภาพคนเวียดนามเป็น "คอมมิวนิสต์" ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกที่เห็นอกเห็นใจ และ อยากเอาใจช่วยตัวละคร

ด้วยวิธีเล่าเช่นนี้ เมื่อผู้อ่านติดตามเรื่องราวผ่านสายตาของกวูย จะเห็นผลสองประการ คือ ประการแรก ผู้อ่านจะรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชีวิตของกวูย และชาวเวียดนามอพยพคนอื่นๆ อีกทั้งได้เห็นการดำรงชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ที่เกิดขึ้นกับชาวเวียดนามอพยพในสมัยนั้นเป็นอย่างไร เพราะนี่คือตัวอย่างของครอบครัวชาวเวียดนามที่อพยพลี้ภัยข้ามโขงมาพึ่งพิงบนผืนแผ่นดินไทยของเรา ได้เห็นความรักความสามัคคีกันระหว่างคนเวียดนามอพยพ ความขยันอดทน ไม่เกียจคร้านต่อการทำงาน มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม เด็กๆ ในหมู่บ้านนาจอกจะถูกฝึกให้รู้จักเก็บความลับตั้งแต่เล็กๆ เมื่อเห็นคนแปลกหน้าหรือเกิดเหตุการณ์อะไร ชาวเวียดนามในหมู่บ้านนาจอกจะคอยเป็นหูเป็นตา คอยสอดส่องเผื่อระวังให้กัน คนเวียดนามจะนิยมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม คอยช่วยเหลือกันเช่นเดียวกับคนไทย ที่ให้การดูแลคนเวียดนามอพยพได้อย่างอบอุ่น ผู้อ่านจะเห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนเวียดนามกับคนไทย ในฐานะของผู้ที่มีจิตใจโอบอ้อมอารีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่า วรรณกรรมเรื่อง เกี้ยวบาวนาจอก ได้สร้างความรู้สึกผูกพันระหว่างตัวละคร คือ เด็กชายเหงียน วัน กวูย กับผู้อ่านในแง่ที่ให้อ่านติดตามเรื่องราวที่จะเกิดขึ้นกับชีวิตของเขาต่อไปเรื่อยๆ ว่า

เขาจะเป็นอย่างไรต่อไป บรรดาพี่ชายของเขาจะถูกจับหรือไม่ พ่อของเขาจะถูกปล่อยตัวออกมาหรือเปล่า สุดท้ายแล้วเหล่าคนเวียดนามอพยพจะได้สัญชาติไทยหรือไม่ ฯลฯ

ประการต่อมา มุมมองของกวยนั้น ช่วยเพิ่มมิติด้านลึกให้กับการติดตามเรื่องของผู้อ่าน ผู้อ่านจะมองลึกลงไปและเห็นถึงปัญหา หรือสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับชีวิตของกวย ผู้อ่านอาจมีความรู้สึกสะท้อนใจกับชะตากรรมของคนเวียดนามอพยพผ่านตัวละครกวย หรืออาจมีความรู้สึกสังเวชใจในสภาพความเป็นอยู่ของตัวละครที่สามารถไปไหนมาไหนได้อย่างอิสระ ถูกจำกัดพื้นที่ ถูกจำกัดสิทธิ รวมถึงการแสดงความเป็นเวียดนามออกมาอย่างเปิดเผยก็สามารถทำได้ เพราะถูกจับตามองจากทางการไทย แต่กระนั้น ยังมีคนไทยอีกมากที่ใจดี และมีจิตใจเมตตาอารีต่อพวกเขา คอยให้ความช่วยเหลือครอบครัวคนเวียดนามอยู่เสมอ กระทั่ง "ผูกเสี่ยว" เป็นเกลอกัน ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านรู้สึกประทับใจ เป็นต้น ดังนั้น การเลือกใช้มุมมองของกวย เป็นการนิทัศน์ภายในตัวเรื่อง โดยมีตัวละคร "กวย" เป็นผู้นิทัศน์ มองเห็น รับรู้ ดังนั้นจะเห็นว่า ตัวละครกวยจึงเป็นตัวละครที่มีสถานะเป็น "ตัวละคร-ผู้นิทัศน์" ที่ผู้เล่าเรื่องได้นำเสนอความคิดและความรู้สึกเป็นหลัก อีกทั้ง วรรณกรรมเรื่องนี้ยังมีส่วนในการสร้างความผูกพันระหว่างผู้อ่านกับตัวละครได้อย่างดี ผู้อ่านจะรู้สึกร่วมไปกับความเป็นไปของตัวละครกวย ที่เป็นเสมือนภาพแทนของชาวเวียดนามอพยพครอบครัวอื่นๆ ที่ได้อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทย ทั้งนี้ ผู้อ่านจะมองลึกลงไปและเห็นถึงสิ่งใด ก็ขึ้นอยู่กับว่า ผู้อ่านจะเลือกอ่านและรับรู้เรื่องราวในแบบใด โดยแบ่งออกเป็น 2 มุมมอง ได้แก่ "มุมมองและเสียงเล่าของผู้เล่าเรื่อง" และ "มุมมองของตัวละครกวย" ดังนี้

มุมมองและเสียงเล่าของผู้เล่าเรื่อง

ในวรรณกรรมเรื่อง เกียวบานาจาก มีเสียงเล่าอยู่สองลักษณะคือ เสียงของผู้เล่าเรื่องที่ไม่ได้มองผ่านมุมมองของตัวละครใดในเรื่อง คือ ผู้เล่าเรื่องเป็นผู้นิทัศน์ และ เสียงเล่าที่มองผ่านมุมมองของตัวละครใดตัวละครหนึ่งในเรื่อง คือ ตัวละครเป็นผู้นิทัศน์ เช่น เสียงเล่าผ่านมุมมองของกวย เป็นต้น เสียงของผู้เล่าเรื่องที่ไม่ผ่านมุมมองของตัวละครใดเลย โดยมากมักใช้เพื่อเปิดเรื่องในแต่ละตอน เป็นการนำผู้อ่านเข้าสู่สถานการณ์ในเรื่อง ดังนี้

“...แม่น้ำโขงยามนี้ ระดับน้ำสูงขึ้นมากแต่ไม่ถึงกับเปี่ยมฝั่ง สายน้ำไหลอย่างเคร่งขรึมน่าเกรงขาม ความกว้างของแม่น้ำทำให้แลเห็นบ้านเรือนฝั่งลาวหลังเล็กคล้ายบ้านตุ๊กตา ถ้าเพ่งมองดีๆ อาจเห็นรวงังเป็นจุดเล็กๆ สายแม่น้ำพัด

แรงจัดจนทำให้เด็กชายเล็กๆ สองคนที่ยืนอยู่ริมฝั่งกระชับมือกันแน่น แพบจะต้าน
ลมไม่ไหว มันพัดแรงจนแทบตา ถ้าถ่มน้ำลายก็คงไม่พ่นรดหน้าตัวเอง...”

(เกี่ยวบาวนาจอก, 2546:17)

จากเนื้อความข้างต้น จะเห็นว่า เสียงเล่าที่ไร้ตัวตนนี้ เป็นการกล่าวเปิดเรื่อง โดยที่เสียงเล่า
นั้นไม่ได้ผ่านตัวละครใดเลย นั่นคือเสียงของผู้เล่าที่อยู่ภายนอกตัวบท ผู้เล่าเรื่องเป็นผู้นิทัศน์ ใช้ในการ
เปิดเรื่อง เช่นเดียวกับข้อความ ต่อไปนี้

“... หมู่บ้านนาจอกอยู่ติดกับบึงใหญ่หนองญาติ บึงน้ำแห่งนี้ใหญ่โตกว้างขวาง มีปลา
ชุกชุม รอบๆ หนองญาติมีคนอาศัยอยู่ถึงห้าหมู่บ้าน สองหมู่บ้านในจำนวนนี้คือ
หมู่บ้านของคนญวนที่อพยพมาตั้งแต่ก่อนสงครามและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง
กำนันคนก่อนของตำบลหนองญาติก็เป็นคนญวนที่อพยพมาก่อนสงครามโลกครั้งที่
สอง กำนันคนนี้มีส่วนช่วยเหลือให้คนญวนที่อพยพมาที่หลังได้มีที่ทางปลูกบ้านช่อง
อาศัย ในที่ดินรกร้างมาจนถึงทุกวันนี้...”

(เกี่ยวบาวนาจอก, 2546:25)

จากเนื้อความข้างต้น เป็นการนิทัศน์ภายนอกตัวเรื่อง โดยกล่าวถึงสภาพพื้นที่ที่ตั้งของหมู่บ้าน
นาจอก จะเห็นว่า จากข้อความนี้ ผู้เล่าเรื่องไม่เป็นตัวละครใดในเรื่อง เป็นผู้มอง โดยสามารถเห็น
อดีต ปัจจุบันและอนาคตได้ แต่ในบางครั้ง “ผู้เล่าเรื่อง-ผู้นิทัศน์” ก็ไม่อาจแสดงการรับรู้ของตน
ออกมาได้ เพื่อสร้างความประหลาดใจให้แก่ผู้อ่าน

แต่ในบางครั้ง เสียงเล่าเรื่องก็ใช้เมื่อบรรยายเหตุการณ์ในลักษณะการดำเนินเรื่อง จะเห็นว่า
คนเล่าและคนมอง เป็นคนละคนกัน ดังนี้

“... ภายในหมู่บ้านนาจอก มีการจัดตั้งเป็นองค์กรอย่างเข้มแข็ง ทั้งกลุ่มผู้ใหญ่
ที่เป็นแกนนำของหมู่บ้าน ถือเป็นหน่วยเหนือที่ดูแลกลุ่มอื่นๆ เช่น กลุ่มสตรี และ
กลุ่มเยาวชน ซึ่งมีประมาณห้าหกกลุ่มตามอายุ แบ่งเป็นกลุ่มหนึ่ง สอง สาม
ตามลำดับ ทุกกลุ่มมีการประชุมกันสัปดาห์ละครั้งหรือมากกว่านั้นถ้าจำเป็น
ภายในกลุ่มจะมีหน้าที่ดูแลทุกข์สุข ควบคุมความประพฤติซึ่งกันและกัน...”

“...สูงอยู่ในกลุ่มแกนนำ เป็นหน่วยเหนือ มีหน้าที่ตัดสินใจได้ในทุกๆ เรื่องมติ
ของหน่วยเหนือ คนในกลุ่ม หรือพูดให้ถูกคือ คนในหมู่บ้านจะต้องปฏิบัติตาม ทุก

สัปดาห์แต่ละกลุ่มจะสลับเปลี่ยนการประชุม พี่สาวจากสถานีวิทยุฮานอย วิเคราะห์สถานการณ์เป็นหลัก กลุ่มของกวยยังเป็นเด็ก บางทีผู้ใหญ่อาจมาร่วมประชุมร่วมพี่สาวสารบ้านเมืองด้วย และพูดคุยเรื่องสถานการณ์ในเวียดนามให้ฟัง เวลาผู้ใหญ่กลุ่มไหนมีการประชุม เด็กมักได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่ดูต้นทาง เพื่อใครแปลกปลอมเข้ามาในหมู่บ้านจะได้แจ้งให้คนที่ประชุมรู้ตัว ทางการไม่อนุญาตให้คนญวนจับกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบนี้...”

(เกียบบาวนาจอก, 2546:67-69)

จากเนื้อความข้างต้น เสียงเล่าในตอนนี้ได้้นำผู้อ่านเข้าสู่สถานการณ์ในเรื่อง และบรรยายถึงเหตุการณ์ภายในหมู่บ้านนาจอก ที่มีการจัดตั้งองค์กรลับในการกู้ชาติเป็นไปอย่างลับๆ ไม่ให้ทางการรู้ โดยมีเด็กๆ ในหมู่บ้านเป็นสายลับคอยสอดส่องดูต้นทางให้ หากเจอคนแปลกหน้า เด็กๆ จะส่งกระดิ่งเล็กๆ ที่ซ่อนอยู่ในบ้านของลุงโธ ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อเป็นการให้สัญญาณ จะเห็นว่า เด็กชาวยุวนทั้งหลายนั้นจะชินกับการทำงานที่ต้องเก็บเป็นความลับกันตั้งแต่ยังเป็นเด็กตัวเล็กๆ จะเห็นว่าผู้เล่าเรื่องอยู่ภายนอกตัวบท ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าได้รับรู้เรื่องราวของตัวละครอย่างเป็นภววิสัย กล่าวคือ สถานะของผู้เล่าเป็นบุคคลที่ 3 และรู้แจ้ง ทำให้ผู้อ่านไม่สงสัยในสิ่งที่ผู้เล่ากำลังถ่ายทอดออกมา

จะเห็นว่า ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเสียงของผู้เล่าเรื่องที่ไม่ได้มองผ่านมุมมองของตัวละครใดในเรื่อง คือ มีผู้เล่าเรื่องเป็นผู้นิทัศน์ เป็นการนิทัศน์ภายนอกตัวเรื่อง โดยผู้เล่าเรื่องไม่เป็นตัวละครใดในเรื่อง ส่วนใหญ่เสียงเล่าที่ไม่ผ่านมุมมองของตัวละครใดเลย มักเป็นการกล่าวเปิดเรื่อง อีกทั้งใช้เมื่อบรรยายเหตุการณ์ในลักษณะการดำเนินเรื่อง ผู้เล่าที่ไม่เป็นตัวละครใดในเรื่องจะสามารถมองเห็นเหตุการณ์ต่างๆ ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคตภายในตัวเรื่อง แต่ในบางครั้ง หรือในบางเรื่อง ผู้เล่าเรื่องก็ไม่สามารถแสดงการรับรู้ของตนภายในเรื่องออกมาได้ เพื่อสร้างความประหลาดใจให้แก่ผู้อ่าน ทำให้เรื่องราวชวนน่าติดตาม เพื่อที่ผู้อ่านจะได้คอยลุ้นไปกับตัวละคร

มุมมองของตัวละครกวย

ในวรรณกรรมเรื่อง เกียบบาวนาจอก นี้ ยังมีเสียงเล่าอีกแบบหนึ่ง คือ เสียงเล่าแบบผ่านมุมมองของตัวละครใดตัวละครหนึ่ง มุมมองของตัวละครที่ถูกใช้มากที่สุดในเรื่องเกียบบาวนาจอก

คือ มุมมองของกฤษ ในการใช้มุมมองของตัวละครเพื่อเล่าเรื่อง ผู้เล่าจะให้รายละเอียดที่เป็นความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของตัวละครกฤษมากกว่าตัวละครอื่นๆ ส่วนมุมมองในด้านอื่นๆ ผู้เล่าเรื่องจะไม่บรรยายล่งล้ำเข้าไปโลกภายในของตัวละคร อย่างมากก็เพียงแค่บรรยายปฏิกิริยา ที่มีต่อสถานการณ์นั้นๆ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นเหตุการณ์ที่กำลังดำเนินอยู่ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นเท่านั้น ดังข้อความต่อไปนี้

“...ชอบตาร้อนผ่าว เลียนแต่งงานก็แปลว่าต้องไปอยู่บ้านผู้ชาย ไม่มีผู้หญิงคนไหนแต่งงานแล้วยังอยู่บ้านตัวเองหรอก ต่อไปนี้เขาก็ไม่มีพี่สาวอีกแล้วซี แม่ทิ้งไปคนหนึ่งแล้ว พี่สาวยังต้องมาพึ่งเขากับน้องเล็กๆ สักคนไปอีกหรือ พ่อก็ช่างกระไรไม่ยอมห้าม ต่อไปนี้เขาจะไม่รำคาญอีกแล้ว ไม่เดินหนีเวลาที่สาวบ่นอีกแล้ว ขอแต่อย่าแต่งงานไปอยู่ที่อื่นเลย "ถึงเวลาก็ต้องแต่งงานแหละ จิเลียนแกก็อายุสิบแปดปีเต็มแล้วนะ" ผู้เป็นพ่อปลอบ เพราะรู้ว่ากฤษคิดยังไง "เออ ยังมีบามีน้องอีกโขยงนะ จะไปคิดถึงเขาทำไม" เตียวช่วยปลอบ แต่เขาไม่รู้สึกลึกลับเลย อยากจะร้องไห้ด้วยซ้ำ แต่นานแล้วเขาไม่เคยร้องไห้ อายน้องๆ เขาเป็นพี่ที่โตพอจะดูแลน้อง ดังนั้นเขาไม่ควรจะร้องไห้...”

(เกียบบาวนาจอก, 2546:81)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เล่าเรื่องได้บรรยายผ่านมุมมองของกฤษ ที่รู้สึกเศร้าเมื่อรู้ว่า 'เลี่ยน' พี่สาว เพียงคนเดียวที่เป็นเสมือนแม่ของเขา กำลังจะแต่งงานออกไปอยู่ที่อื่น จากเมื่อก่อนที่กฤษรู้สึกรำคาญเลี่ยนเอาเสีย เพราะเลี่ยนนั้น ชอบจู้จี้ ขี้บ่น กีบ่น้องๆ และมักว่ากล่าวตักเตือนน้องๆ เสมอ แต่พอถึงวันที่รู้ว่าเลี่ยนจะไม่อยู่แล้ว กฤษก็รู้สึกเศร้าและใจหาย ที่จะต้องเสียพี่สาวไป แตกต่างจากน้องคนอื่นๆ ที่ตื่นเต้นกับการแต่งงานครั้งนี้ของเลี่ยน จะเห็นว่า ตัวละครกฤษนั้น เป็น “ผู้निทัศน์” เป็นการนิทัศน์ภายในตัวเรื่อง ผู้อ่านจะรับรู้ความรู้สึกของกฤษในแง่ของอารมณ์และความรู้สึกผ่านวิธีการ “การพูดเดียวภายในใจ” เช่น ผู้อ่านจะรู้ว่ากฤษเศร้ามาก และได้ตัดพ้อในใจเพียงลำพังถึงกับชอบตาร้อนผ่าว อยากจะร้องไห้ออกมาแต่ก็ต้องสะกดกลั้นความรู้สึกนั้น ไม่ให้น้ำตาไหลออกมาต่อหน้าคนอื่นๆ พยายามที่จะอดทนอดกลั้น และแสดงความเข้มแข็งออกมาให้น้องๆ เห็นแทนความอ่อนแอภายในใจ การนิทัศน์ภายในตัวเรื่องได้ให้รายละเอียดในแง่ของความรู้สึก อารมณ์ และปฏิกิริยาของตัวละครได้ชัดเจน ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเห็นใจเด็กชายชาวญวนที่ต้องกลับมาเป็นเสาหลักของน้องๆ แทนบรรดาพี่ที่จากบ้านออกไป ผู้เล่าเรื่องได้บรรยายให้เกิดความเห็นอกเห็นใจตัวละคร

ครกขมมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้อ่านมีความรู้สึกร่วมคล้อยตามไปกับตัวละครด้วย และในตอนเดียวกัน ผู้เล่าก็ได้บรรยายปฏิกิริยาและความรู้สึกภายในใจของตัวละครจากบทอ่าน ดังนี้

“...กวยเปลอกำมือแน่น ความรู้สึกกลัวหายไปเมื่อไหร่ไม่รู้ เหลือแต่ความแค้นเคืองเข้ามาแทนที่ ทำไมเขาทำคนไม่มีทางสู้ เขาถูกตบเพียงเพราะเขาเป็นคนญวนเท่านั้นหรือ ทำไมพระเจ้าต้องสร้างให้คนญวนต้องเป็นที่เกลียดชังด้วยเล่า เขาผิด เขาถูกตบเพราะเขาเป็นคนญวนเท่านั้นเอง (...) กวยนึกถึงคำพูดของเลียนที่เตือนน้องไม่ให้มาเดินเที่ยวเตร่ในเมือง เพราะกลัวว่าจะมีเรื่องราวอย่างนี้เอง เรื่องที่คนญวนไม่ได้เป็นฝ่ายก่อเสียด้วย ถ้าเขาโตเป็นหนุ่ม เขาจะสู้กับเจ้าอันธพาลนั้นให้ดู เขาไม่กลัวหรอก เป็นอะไรก็เป็นกันสิ เขาก็เป็นคนนะ กวยได้แต่ตะโกนก้องอยู่ในใจ (...) เมื่อชายสี่คนเดินจากไปเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น พ่อค้าแม่ค้าก็เริ่มพูดจาซุบซิบกันเบาๆ ถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น แน่ละ ไม่มีใครคิดต่อกรด้วยนอกจากแค้นเคืองอยู่ในใจ...”

(เกี้ยวบาวนาจอก, 2546:88-89)

จากเนื้อความดังกล่าว เมื่อผู้เป็นพี่สาวได้แต่งงานออกไป กวยรับหน้าที่เป็นพี่ชายคนโตของบ้าน คอยช่วยพ่อทำงานและดูแลน้องๆ แทนบรรดาพี่ๆที่แยกย้ายกันออกไป กวยต้องตื่นแต่เช้ามืด เพื่อเตรียมตัวมาขายผักที่ตลาดตอนเช้า โดยได้รับความเอื้อเฟื้อจากป่าเลิม ผู้เป็นเพื่อนบ้านคอยช่วยเหลือชี้แนะ ในตอนนี้ กวยได้พบเห็นการกระทำรุนแรงต่อคนญวน โดยไร้ซึ่งเหตุผล “...ชายคนดังกล่าวถูกทำร้ายเพียงเพราะเป็นคนญวนเท่านั้นเองหรือ...” เสียงเล่าได้บรรยายถึงปฏิกิริยาของกวยที่มีต่อเหตุการณ์ดังกล่าว เขากำมือแน่น ผู้เล่าเรื่องได้ให้รายละเอียดเพิ่มเติมเข้าไปที่เป็นความคิดและความรู้สึกข้างในของกวยที่แค้นเคืองแต่ก็ไม่สามารถทำอะไรได้ เสียงเล่าให้รายละเอียดไปถึงความคิดของกวย ที่ได้แต่ตั้งคำถามและตัดพ้อภายในใจเพียงลำพัง จะเห็นได้ว่า การเล่าผ่านการนิทัศน์ของตัวละครกวย เป็นการนิทัศน์ภายในตัวเรื่อง เรียกว่า “ตัวละคร-ผู้นิทัศน์” หมายถึง การที่ตัวละครเป็นผู้มอง มีความสามารถจำกัดในการมอง ผู้เล่าสามารถให้รายละเอียดที่เป็นความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของตัวละครกวย ส่วนมุมมองในด้านอื่นๆ ผู้เล่าเรื่องจะไม่บรรยายลวงล้ำเข้าไปโลกภายในของตัวละคร อย่างมากก็เพียงแค่นำบรรยายปฏิกิริยา ที่มีต่อสถานการณ์นั้นๆ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นเหตุการณ์ที่กำลังดำเนินอยู่ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้อ่านจะเห็นใจตัวละคร เกิดความรู้สึกเข้าข้างตัวละคร ดังนั้น ผู้อ่านจะได้เห็นและได้รับรู้เรื่องราวเช่นเดียวกับที่ตัวละครกวยรับรู้

แม้ว่าในวรรณกรรมเรื่อง เกี้ยวบาวนาจอก นี้จะเล่าเรื่องผ่านตัวละครใดตัวละครหนึ่ง และ มุมมองของตัวละครที่ถูกใช้มากที่สุดในเรื่องนี้ คือ มุมมองของกวย แต่ในบางครั้ง ผู้เล่าเรื่องก็อาจ เล่าเรื่องโดยใช้มุมมองของผู้อื่นร่วมด้วย เพื่อสลับการเล่าผ่านมุมมองของกวย เช่น มุมมองของสูงผู้ เป็นพ่อ ดังต่อไปนี้

“...วันนี้สูงเล่าเรื่องราวต่างๆ ให้ลูกชายฟังมากกว่าทุกวัน บางทีลูกอาจจะโต มากกว่าที่เขาคิดแล้วก็ไปได้ ความจริงเด็กๆ ลูกคนญวนทุกคนได้รับการสั่งสอน ให้รักชาติ ให้รู้จักการปิดความลับมาตั้งแต่หัวเท่ากำปั้น ถ้าเขาจะเล่าเรื่องราวบาง เรื่องที่ไม่เคยเล่า ลูกคงรักษาความลับได้แน่นอน

"มีพรรคหรือบา"

"ใช่ กลุ่มคนเหล่านี้เริ่มต้นที่ภาคอีสานนี้แหละ" กวยนิ่งอึ้ง นี่เป็นความรู้ใหม่ เอี่ยมที่พ่อเล่าให้ฟัง

"จำไว้นะกวย เราต้องรักประเทศชาติ รักบ้านเกิดของบรรพบุรุษ แต่เจ้าเกิด ที่นี้ เลือดเนื้อก่อเกิดจากข่าน้ำบนแผ่นดินไทย เจ้าต้องรักแผ่นดินไทย รักคน ไทยผู้อารี จะทรยศต่อแผ่นดินไทยไม่ได้" สูงลงเสียงหนัก ก่อนจะถอนหายใจยาว ดูเหมือนวันนี้เขาจะพูดมากที่สุด พูดเรื่องใหญ่เสียด้วย..."

(เกี้ยวบาวนาจอก, 2546: 60)

จากเนื้อความข้างต้น กวยเห็นพ่อทำความสะอาดกรอรูปและจัดดอกไม้ที่หิ้งบูชา ผู้เป็น พ่อจึงได้เล่าให้กวยฟังเมื่อเขามาหยุดมองชายชราในภาพนี้ มีสูงผู้เป็นพ่อของกวย เข้ามาอยู่ใน เหตุการณ์ด้วย ผู้เล่าเรื่องจะเล่าผ่านตัวละครของสูงและกวย สลับกันไป จะเห็นว่า ตัวละครสูง และกวย เป็นผู้นิเทศน์ภายในตัวเรื่อง ผู้เล่าเรื่องได้บรรยายความรู้สึกของกวยชัดเจนกว่าสูง ในแง่ ของอารมณ์ความรู้สึก เช่น ผู้อ่านจะรู้ว่าปฏิกิริยาของกวยที่นิ่งอึ้ง หลังจากได้ฟังสิ่งที่สูงเล่าบอกเขา เนื่องจากสูงนั้นไม่ค่อยพูดอะไรกับกวยมากนัก แต่ละวันก็ออกไปทำงานกลับมา ก็ค่า สมาชิกทุกคนใน บ้าน ต่างคนต่างทำงาน รับผิดชอบหน้าที่ของตนเองไป แต่วันนี้ เขากับพ่อได้พูดคุยกันมากกว่าปกติ และพ่อได้เปิดเผยเรื่องราวต่างๆ ให้เขารับรู้ ส่วนสูงนั้น ผู้เล่าเรื่องได้บรรยายความรู้สึกและบรรยาย ปฏิกิริยาของสูง เมื่อเขารู้สึกตัวได้ว่าตัวเขานั้นได้พูดอะไรกับลูกชายออกไปมากเกินไปเสียแล้ว และ ได้บรรยายความคิดของสูงต่อว่า บางทีลูกชายของเขาอาจจะโตมากกว่าที่เขาคิดแล้วก็ไปได้

เมื่อก่อนเขาอาจมองว่ากวยนั้นยังเป็นเด็ก ไม่ควรที่จะมารับรู้เรื่องราวต่างๆมากเกินไป แต่วันนี้การที่เขาเปิดใจที่จะเล่าเรื่องบางเรื่องที่ไม่เคยเล่าให้ลูกชายฟัง ลูกคงรักษาความลับได้อย่างแน่นอน นั่นแสดงให้เห็นถึงความเชื่อใจที่สูงมีให้แก่ลูกชายของเขาเอง ผู้เล่าได้ใช้มุมมองของสูงสลับกับมุมมองของกวย ผู้อ่านจะรับรู้ความคิดและปฏิกิริยาของทั้งคู่ในเหตุการณ์นี้

แต่ในบางครั้ง การเล่าเรื่องก็มีการนิเทศน์ภายนอกตัวเรื่อง สลับกับ การนิเทศน์ภายในตัวเรื่อง ผู้นิเทศน์ทั้งภายนอกและภายในตัวเรื่อง มีความสามารถในการ “เห็น” และ “ไตร่ตรอง” คือ ผู้นิเทศน์นำเสนอสิ่งที่ตนเองเห็นคนอื่นหรือสิ่งอื่น รวมถึงสถานการณ์ต่างๆ ที่ตนเองพบเจอ ซึ่งการนำเสนอของผู้นิเทศน์อาจอยู่ในการพูด หรือการคิดก็ได้ ดังข้อความ ต่อไปนี้

“...รสบ้อออกจากสถานีเมื่อถึงเวลา กวยเลี้ยงไปนั่งแถวหลังสุดที่เป็นเบาะยาวตลอดความกว้าง นั่งได้หลายคน รถโดยสารคันนี้วิ่งจากตัวเมืองเข้ากรุงเทพฯ เมฆบอกอีกสิบชั่วโมงจึงจะถึงจุดหมายปลายทาง รถแล่นห่างแม่น้ำโขงไปทางทิศตะวันตกเรื่อยๆ ไกลออกไปทุกที กวยเริ่มมีอาการเกร็ง มือเย็นเฉียบ อีกไม่นานจะถึงด่านวังตามัวแล้ว ด่านที่นำพาคนญวนไปสู่ประตูคุกลาดบัวขาวมานับไม่ถ้วน รวมถึงครูวินของเขาด้วย...”

(เกี้ยวบาวนาจอก, 2546: 187)

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นว่ามีการนิเทศน์ภายในตัวเรื่องได้และภายนอกตัวเรื่องทั้งสองประเภทนี้ สามารถปรากฏสลับกันไปมาได้ในตัวเรื่อง การนิเทศน์ภายในตัวเรื่องเห็นได้จากข้อความ “อีกไม่นานจะถึงด่านวังตามัวแล้ว ด่านที่นำพาคนญวนไปสู่ประตูคุกลาดบัวขาวมานับไม่ถ้วน รวมถึงครูวินของเขาด้วย...” แสดงให้เห็นว่าตัวละครกวยเป็นผู้นิเทศน์ ส่วน “รถโดยสารวิ่งจากตัวเมืองเข้ากรุงเทพฯ เมฆบอกอีกสิบชั่วโมงจึงจะถึงจุดหมายปลายทาง รถแล่นห่างแม่น้ำโขงไปทางทิศตะวันตกเรื่อยๆไกลออกไปทุกที...” แสดงให้เห็นว่าเป็นการนิเทศน์ภายนอกตัวเรื่องโดยมีผู้เล่าเรื่องเป็นผู้นิเทศน์ กล่าวคือ ผู้นิเทศน์จะนำเสนอในสิ่งที่ตนเองเห็นคนอื่นหรือสิ่งอื่น รวมถึงสถานการณ์ต่างๆที่พบเจอ ครั้นนี้ไม่ว่ารูปแบบการนิเทศน์จะเป็นการพูดหรือคิด ผู้อ่านจะได้รับข้อมูลไม่แตกต่างกัน จากข้อความดังนี้

“...กวยกระโดดขึ้นรถด้วยหัวใจพองบาน รู้สึกยกภูเขาออกจากอก สิ้นสุดกันทีความกลัว ด่านวังตามัวทำอะไรเขาไม่ได้ ต่อไปนี้ชีวิตของเขาจะติดปีกโบยบินไปสู่โลก

กว้างแล้ว กว๊ายเอนหลังพิงเบาะแล้วหลับตา สูดลมหายใจเต็มปอด ชีวิตที่ไม่ถูก
พันธนาการมันหอมหวานเช่นนี้เอง...”

(เกียบบาวนาจอก, 2546: 189)

จากเนื้อความความข้างต้น จะเห็นว่า มีการเล่าเรื่องที่ซ้อนกันระหว่างการนิเทศน์ภายนอกตัว
เรื่อง คือ “ผู้เล่าเรื่อง-ผู้นิเทศน์” และการนิเทศน์ภายในตัวเรื่อง “ตัวละคร-ผู้นิเทศน์” คือ ตัว
ละครก๊วยเป็นผู้นิเทศน์คือ คิดหรือรู้สึก ซึ่งทราบได้จากข้อความ “...ต่อไปในชีวิตของเขาจะติดปีกโอบย
บินไปสู่โลกกว้างแล้ว...” ส่วนข้อความ “...ก๊วยเอนหลังพิงเบาะแล้วหลับตา สูดลมหายใจเต็มปอด...”
เป็นการนิเทศน์ของผู้เล่าเรื่อง สิ่งที่ได้คือ ผู้อ่านจะรู้สึกยินดี โลงใจไปกับตัวละคร มีความรู้สึกร่วมไป
กับตัวละคร

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า วรรณกรรมเรื่องเกียบบาวนาจอก เป็นการเล่าเรื่องแบบ “ตัวละคร-ผู้
นิเทศน์” สลับกับ “ผู้เล่าเรื่อง-ผู้นิเทศน์” และใช้มุมมองแบบบุรุษที่ 3 คือ จะจำกัดเรื่องทั้งหมดไว้ใน
โลกของตัวละครเพียงตัวเดียว เปิดเผยให้คนอ่านรู้แต่เฉพาะสิ่งที่ตัวละครตัวนั้นรู้ หรือได้เข้าไปมีส่วน
ร่วม หรือมีประสบการณ์ร่วมผ่านการนิเทศน์ของก๊วย โดยใช้สรรพนาม "เขา" หรือ "เธอ" ไม่ใช่สรรพ
นามอย่าง "ผม" หรือ "ฉัน" หรือ "ข้าพเจ้า" แม้ว่าผู้เล่าจะแสดงออกชัดเจนและมีน้ำเสียงเอนเอียง
เข้าข้างตัวละครบ้าง แต่สถานะของผู้เล่าก็เป็นบุคคลที่ 3 และรู้แจ้ง แต่เมื่อผู้เล่าได้เปลี่ยนสถานะ
จากผู้เล่าภายนอกมาเป็นตัวละครในเรื่อง สภาวะความเป็นผู้รู้แจ้งนั้นก็ได้หมดไป การเล่าเรื่องจะถูก
จำกัดให้อยู่มุมมองของตัวละครผู้เล่าเรื่อง ซึ่งได้สอดคล้องกับกลวิธีการเล่าเรื่องที่ถ่ายทอดมุมมองของ
เด็กชายชาวญวนคือ ตัวละครก๊วย เป็นการเล่าเรื่องแบบ “ตัวละคร-ผู้นิเทศน์” สลับกับ “ผู้เล่าเรื่อง-ผู้
นิเทศน์” การนิเทศน์สองประเภทนี้สามารถปรากฏสลับไปมาในตัวเรื่องได้ ซึ่งการเล่าเรื่องแบบนี้ส่งผล
ให้ผู้อ่านมีอารมณ์ร่วมไปกับตัวละคร และเกิดสำนึกถึงปัญหาที่นักเขียนต้องการแสดงให้รับรู้โดยผ่าน
สื่อกลางคือวรรณกรรมเรื่อง เกียบบาวนาจอก

ทัศนคติของนักเขียนกับการเลือกใช้มุมมองในการเล่าเรื่อง

วรรณกรรมเรื่อง เกียบบาวนาจอก เขียนโดย ภาณุมาศ ภูมิถาวร เป็นวรรณกรรมที่แสดงให้เห็น
ถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมที่เห็นได้อย่างชัดเจน มี 2 ลักษณะ โดยลักษณะแรกการ
ที่ผู้เขียนเลือกนำเสนอประเด็นนี้ เนื่องด้วยผู้เขียนมีความตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้อ่านที่มี

ต่อคนเวียดนามอพยพที่เป็นคนชายขอบ ให้ผู้อ่านมองภาพของคนเวียดนามในแง่มุมที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับวรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม มักจะสะท้อนความปรารถนาของผู้เขียนที่อยากปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น (ตรีศิลป์ บุญจรรยา, 2542:4) โดยวรรณกรรมเรื่องนี้แต่งขึ้นจากข้อเท็จจริงที่อัดแน่นอยู่ในใจของผู้เขียน ที่ผู้เขียนต้องการเปลี่ยนแปลงสภาพจำของคนไทยที่มีต่อคนเวียดนามในแง่ที่ดียิ่งขึ้น ในมุมมองของคนเวียดนามที่รักแผ่นดินไทย

ภานุมาศ ภูมิถาวร เกิดเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2499 ที่จังหวัดสุโขทัย เรียนจบชั้นประถมปลายที่บ้านเกิด แล้วมาเรียนต่อที่โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี จังหวัดพิษณุโลก ตั้งแต่ชั้น ม.ศ. 1- ม.ศ. 5 จากนั้นเข้าเรียนต่อที่วิทยาลัยครูพิษณุโลก เอกภาษาไทย แต่ไม่ทันจบก็เกิดกรณี “6 ตุลา” จึงเข้าป่าในปี 2519 ออกจากป่าในปี 2524 ไม่นานนักก็แต่งงาน ปัจจุบันมีบุตรสาว 2 คน

การเข้าสู่วงการนักเขียนของภานุมาศนั้น เริ่มจากการลองเขียนเรื่องสั้นเรื่องแรก มีชื่อว่า “ซ่วนอตัว” ใช้นามปากกา “นกพญาไฟ” ไปยังนิตยสาร มติชนสุดสัปดาห์ ได้ตีพิมพ์ในราวปี 2532 ต่อมาเรื่องสั้นเรื่องที่ 2 คือ “นางลิง” เริ่มใช้นามปากกา “ภานุมาศ ภูมิถาวร” ตีพิมพ์ในสตรีสาร จากนั้นจึงเขียนเรื่องสั้นต่อมาเรื่อยๆ ส่วนใหญ่จะตีพิมพ์ที่สตรีสาร โดยใช้นามปากกา “ภานุมาศ” โดยมีแม่ เป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้อยากเป็นนักเขียน เพราะแม่เก็บเรื่องสั้นที่ได้ลงพิมพ์ไว้ในหีบไม้ลังรักที่ใช้เก็บของรักของแม่

ผลงานเล่มแรกคือ รวมเรื่องสั้นชุด “สงกรานต์ที่บ้านเกิด” ในปี 2534 นวนิยายเยาวชน ได้แก่ “ไม่สิ้นเสียงไพร” และสารนิยาย “ศึกเขาค้อ” เป็นสารนิยายจากฐานที่มั่น ทพท. กลางควนป็นควมเลือด ในสงคราม อีกผลงานเรื่องสั้นชื่อ “สงกรานต์ที่บ้านเกิด” ได้รับรางวัลชมเชย จากสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย เรื่องสั้น “บ้าน ความหมายที่ไม่แปรเปลี่ยน” ได้รับรางวัลชนะเลิศจากการประกวดในนิตยสารสกุลไทย

นวนิยายเยาวชนเรื่อง “ไหมแม่” ได้รับรางวัลชมเชย จากการประกวดหนังสือดีเด่น ปี 2542 สำนักพิมพ์มิ่งมิตร เผยแพร่รวมเรื่องสั้นชุด “สหาย” เป็นรวมเรื่องสั้นอันเข้มข้นจากดินแดนภูเขาตาดทะเลไฟ ถอดหัวใจเขียนอุทิศแด่สหายผู้จากไป และวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง “พยานปากเอก” เป็นวรรณกรรมเยาวชน เพื่อปลูกฝังให้เด็กเป็นคนดี ส่วน “หลังแนวกระสอบทราย” เป็นวรรณกรรม

เยาวชนเล่าถึงเรื่องราวอุทกภัยและวิถีชีวิตชนบท ผ่านประสบการณ์สองนักสู้ตัวน้อย “ทอย” และ “ดาวเรือง”

“พ่อของวนา” และ “เรือกลีบบัว” ในปี 2545 ได้นำเสนอโลกจินตนาการของเด็ก ก่อนที่จะออกไปเผชิญโลกแห่งความเป็นจริง รวมถึงความรักในครอบครัวที่อบอุ่น และในปี 2546 ภาณุมาศได้นำเสนอนวนวรรณกรรมชีวิตที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับคนเวียดนามอพยพในสังคมไทย คือ “เกี้ยวบานาจอก”

นอกจากเกี้ยวบานาจอกแล้ว ภาณุมาศได้เขียนหนังสืออีกเรื่อง คือ "นักเรียนไทยในเมืองเวียดนาม" กล่าวถึง "ฮานู" เด็กสาวชาวไทยที่ไปเรียนภาษาในประเทศเวียดนามเป็นเวลา 10 เดือน แม้จะเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ แต่ทำให้เธอได้สัมผัสความเป็นเวียดนามของจริง เล่าเรื่องผ่านรูปแบบการเขียนวัฒนธรรม สถานที่ท่องเที่ยว และวิถีชีวิต ซึ่งเด็กสาวชาวไทยแท้จริง คือ ลูกสาวของผู้เขียนเอง ที่ได้เดินทางไปเรียนหนังสือที่เวียดนามราว 10 เดือน เพื่อเรียนภาษาเวียดนาม อีกทั้งเหมือนเป็นการได้กลับไปเยี่ยมเยือนถิ่นเกิดของปู่กับย่าของตัวลูกสาวผู้เขียนด้วย เนื่องด้วยปู่ย่าของลูกสาวผู้เขียนเป็นชาวเวียดนามที่อพยพมาตั้งรกรากในเมืองไทย

เมื่อพิจารณาแล้ว จะเห็นว่า ผลงานวรรณกรรมของภาณุมาศ ภูมิถาวร มักเล่าถึงสงครามการใช้ชีวิตอยู่ในป่าเขา อาจเป็นผลมาจากการเข้าร่วมเหตุการณ์ 6 ตุลา จึงเข้าป่าในปี 2519 ดังนั้น ส่วนใหญ่ งานเขียนที่ออกมา ล้วนมาจากประสบการณ์การเดินทางในชีวิตจริงของเธอ ที่มักนำเอามาใส่ไว้ในงานเขียน หลากหลายเรื่องราว หลากหลายอารมณ์ หลากหลายความรู้สึก ได้ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นผลงาน จึงเป็นไปได้ที่สามีของผู้เขียนนั้นเป็นชาวเวียดนามอพยพ (รุ่นที่ 2) นั่นหมายความว่า ผู้เขียนได้อ้างอิงตัวละครมาจากคนใกล้ตัว ทั้งจากสามีและลูกสาว และนำเรื่องราวดังกล่าวมาถ่ายทอดผ่านประสบการณ์ของผู้เขียนเอง สู่งานวรรณกรรมเรื่อง เกี้ยวบานาจอก และนักเรียนไทยในเมืองเวียดนาม ดังนั้นกล่าวได้ว่า วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนสังคม กล่าวคือการสะท้อนสังคมเป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรมจึงมีความจริงของสังคมสอดแทรกอยู่ ด้วยความมุ่งมั่น บรรณาติต่อสังคมและเยาวชน เพื่อสานสัมพันธ์ไทยกับเวียดนาม ผู้เล่าจึงมีน้ำเสียงเข้าข้างตัวละครตัวละครออกมาบ้าง การที่ผู้เล่าเรื่องเสนอความคิดของกฤษมากกว่าตัวละครอื่น อาจเป็นเพราะเรื่องราวของตัวละครกฤษนั้นคล้ายกับชีวิตจริง

ของคนที่ย้ายถิ่นฐาน จึงเกิดความรู้สึกเข้าข้างตัวละครกวย ดังที่ปรากฏออกมาผ่านวรรณกรรมเรื่อง เกี่ยวบาวนาจอก

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาภาพของคนเวียดนามในสังคมไทยในวรรณกรรมเรื่อง เกี่ยวบาวนาจอก สามารถสรุปได้ว่า การอพยพเข้าสู่ไทยของชาวเวียดนาม เริ่มตั้งแต่ในสมัยอยุธยาจนถึงหลัง สงครามโลกครั้งที่ 2 แต่การอพยพครั้งใหญ่คือ การหนีการปราบปรามของฝรั่งเศสที่ท่าแขกมายัง จังหวัดนครพนม เพราะเป็นจุดที่ใกล้และตั้งรกรากในบ้านนาจอก ซึ่งฉากหลังของวรรณกรรม เกี่ยวบาวนาจอก ดังปรากฏในภาพสะท้อนที่นี้ อันได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาชีพ อาหาร พิธีกรรม ภาษา ตลอดจน การปลูกฝังจิตสำนึกรักชาติของชาวเวียดนาม แต่สิ่งเหล่านี้มีอาจแสดงออกสู่สาธารณะ อย่างเปิดเผยได้ เพราะในสมัยนั้นรัฐไทยให้ภาพของคนเวียดนามในฐานะ “คอมมิวนิสต์” ซึ่งเป็น ปฏิปักษ์ต่อความมั่นคงของประเทศไทย ตั้งแต่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร มีการตั้งฐานทัพของสหรัฐอเมริกาที่จังหวัดนครพนม จากกรณีดังกล่าว เป็นผลให้มี เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยและฝ่ายสหรัฐอเมริกาในพื้นที่เพิ่มขึ้น การสอดส่องของเจ้าหน้าที่รัฐเข้มงวดมากขึ้น ตามไปด้วย เห็นได้จากในช่วง พ.ศ. 2508 หมู่บ้านนาจอก อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม คือฉาก หลังของวรรณกรรมเรื่อง เกี่ยวบาวนาจอก ซึ่งเป็นหมู่บ้านของคนเวียดนามเก่าที่ถูกเพ่งเล็งมาก ถึงกับมีการเข้ามารื้อค้น ตรวจสอบพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน ในระยะแรกเจ้าหน้าที่ของรัฐจะเต็มไปด้วยความหวาดระแวงแต่เมื่อทหารเข้าใจคนในชุมชน ความสัมพันธ์ก็เริ่มดีขึ้น ทหารและเจ้าหน้าที่ รัฐต่างๆ เริ่มดูแลคนในชุมชนอย่างต่างๆ

จะเห็นว่า ทศนะของผู้นำไทยนั้น มองชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและใน จังหวัดนครพนม มิใช่ประชาชนธรรมดา แต่เป็น “คอมมิวนิสต์” ชาวเวียดนามจึงมีภาพที่ไม่น่า ไว้วางใจ ถูกมองในฐานะความเป็นอื่น แต่เมื่อแนวคิดคอมมิวนิสต์สลายตัวลง ประกอบกับการ ปรับเปลี่ยนนโยบายของรัฐที่มอบสัญชาติให้ชาวเวียดนามอพยพ พร้อมกับเปิดโอกาสทางการศึกษา รวมถึงสิทธิทางการเมืองให้แก่ชาวเวียดนาม ส่งผลให้ปัจจุบันชาวเวียดนามเข้ามามีฐานะและบทบาท สำคัญในสังคมไทยปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาภาพของคนเวียดนามในสังคมไทยในวรรณกรรมเรื่อง เกี่ยวบาวนาจอก แม้จะสามารถศึกษาและวิเคราะห์ได้ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ แต่ขณะที่ศึกษาวิเคราะห์ภาพของคนเวียดนามในสังคมไทยนั้นพบว่า ยังมีประเด็นอื่นที่น่าสนใจให้ศึกษาลึกซึ้งยิ่งขึ้น ควรแก่การศึกษา และวิเคราะห์เพิ่มเติมอยู่หลายประเด็น ดังนี้

1. ควรศึกษาประเด็นผู้บันทึกนัยนอกและภายในตัวเรื่องเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการเล่าเรื่องมากยิ่งขึ้น
2. .ควรศึกษาประวัติศาสตร์รวมถึงสภาพสังคมต่างๆ ของคนเวียดนามอพยพในไทยมากยิ่งขึ้น
3. ควรศึกษาประเด็นของผู้อพยพชนชาติอื่นๆ เช่น ภาพของชนชาติมอญ ที่อพยพเข้ามาในสังคมไทย เป็นต้น

บรรณานุกรม

หนังสือ

คณาจารย์ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ. 2560. **วรรณคดีทัศนา ๑ วรรณกรรมกับสังคม**.
กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธัญญาทิพย์ ศรีพนา. 2548 . **เหยียด เกี่ยว ความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม**. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาณุมาศ ภูมิควร. 2546 . **เกี่ยวบาวนาจอก**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร.

ศรียุญา สุขรี. 2558 . **ชาวเวียดนามอพยพ: นายทุนยุคใหม่ "ไทยใหม่" และการกลายเป็นชนชั้นนำเมืองชายแดน**. เชียงใหม่: ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เศรษฐศาสตร์ วัตรโสภ. 2559. **อุดรธานีกับขบวนการกู้ชาติเวียดนาม**. พิมพ์ครั้งที่ 1.ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ตรีศิลป์ บุญขจร. **นวนิยายกับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542. หน้า 4-9

วิทย์ ศิวะศรียานนท์. **"วรรณคดีและสังคม" ใน วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 4 พระนคร: สหประชาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, 2514, หน้า 185.

ปริญญานิพนธ์

ภัทรขวัญ ทองเถาว์ . " **ภาพลักษณ์ของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน**". ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2554.

สื่อออนไลน์

สรตี ใจสอาด, **บทวิจารณ์วรรณกรรมเรื่องเกี่ยวบาวนาจอก**. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : <https://www.tci-thaijo.org/.../m.../article/download/10576/9575/> (วันที่สืบค้น: 9 กันยายน 2561).

บาหยัน อิมสำราญ, **วรรณกรรมคนพลัดถิ่น**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://digi.library.tu.ac.th/.../5-1-Oct-.../03PAGE41-PAGE68.pdf> (วันที่สืบค้น: 8 พฤศจิกายน 2561).

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวอภิญญา เสาวแก้ว
วันเดือนปีเกิด	25 มิถุนายน พ.ศ.2538
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	167/89 ถนนมะลิวัลย์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000
ประวัติการศึกษา	
2558 – ปัจจุบัน	ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ คณะอักษรศาสตร์ สาขาเอเชียศึกษา ภาษาเวียดนาม
2551 – 2556	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย สายภาษาอังกฤษ- ญี่ปุ่น โรงเรียนสิรินธร จังหวัดสุรินทร์